

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

2014

Alena Horká

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Sociální pedagogiky

Mezilidské vztahy Romů
Bakalářská práce

Jméno autora: Alena Horká

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Studijní program: Vychovatelství

Jméno vedoucí práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová

Hradec Králové, 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autora

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucí práce, Mgr. Gabriele Caltové Hepnarové za ochotu i užitečné odborné rady při zhotovování práce.

Dále bych ráda poděkovala respondentům, kteří mi velice ochotně vyplnili dotazníky a také poskytli své postřehy a cenné informace.

Mé poděkování také patří Ivě Pellarové za velké množství informací, kterých jsem nabyla při kurzu Romaňi luma- Romský svět.

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor:	Alena Horká
Studijní program:	B7505 Vychovatelství
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název závěrečné práce:	Mezilidské vztahy Romů
Název závěrečné práce AJ:	Interpersonal relationships of Romany community
Cíl, metody, literatura, předpoklady:	
<p>Tato bakalářská práce se zabývá mezilidskými vztahy Romů. Je zde nastíněna celková kultura Romů, jaké mají zvyky, kulturní hodnoty, vzdělání, historii atd. Všechna tato dílčí podtémata jsou probírána v kontextu mezilidských vztahů. Další částí je i rozdělení Romského etnika a odlišnosti těchto skupin. V empirické části je použit kvantitativní výzkum, který má formu dotazníku a je vyplněn respondenty romského etnika. Zabývá se mezilidskými vztahy Romů, jejich vztahy k rodině i okolí a prioritami života.</p>	
Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová
Konzultant:	
Oponent:	Mgr. et Mgr. Petra Kalibová
Datum zadání závěrečné práce:	13. 2. 2013
Datum odevzdání závěrečné práce:	7. 11. 2014

Anotace

HORKÁ, Alena. *Mezilidské vztahy Romů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2014. 50 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce pojednává o mezilidských vztazích Romů. Popisuje vztahy Romů ve třech oblastech, kde mohou vznikat. Nejprve je pozornost věnována vztahům Romů s majoritní společností, které se nejen v současnosti potýkají s různými problémy. Dále jsou zde probírány aspekty ovlivňující vztahy v romské komunitě. Vztahy mezi Romy se utvářejí především v rodině jako sociální institucí. Důležitost pevných rodinných vztahů dokládá empirická část, kde jsou zpracovány výsledky dotazníků, které byly metodou kvantitativního výzkumu, zabývajícího se fungováním vztahů v romské rodině.

Klíčová slova: Mezilidské vztahy, Romové,

Annotation

HORKÁ, Alena. *Interpersonal relationships of Romany community*. Hradec Králové, 2014. 50 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's thesis deals with relationships of Romas. The relationships are described in three areas where they appear and arise. Initial attention is focussed to the relationship of Romas and the majority society that is not only currently facing various problems. Further are discussed the aspects influencing relationships inside the Roma community. Relations between Romas are formed primarily in the family that is the basic institution. The importance of solid family relationships is illustrated in the empirical part of this thesis, where the results of the questionnaires are processed. The questionnaires were used as the method of the quantitative research, which investigates the functioning of the relationships in the Roma family.

Keywords: Interpersonal relationships, Romany

Obsah:

ÚVOD.....	10
1 MEZILIDSKÉ VZTAHY.....	12
1.1 INTERAKCE	12
1.2 PERCEPCE	13
1.3 KOMUNIKACE	14
1.3.1 Romský jazyk.....	16
2 ROMOVÉ V MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI.....	18
2.1 HISTORICKÉ UDÁLOSTI TÝKAJÍCÍ SE VZTAHU MAJORITY S MINORITOU.....	18
2.2 KONFLIKTY MEZI MAJORITOU A MINORITOU	19
2.3 SOUČASNÝ PŘÍSTUP MAJORITY K MINORITĚ A NAOPAK.....	21
3 ROMOVÉ V KOMUNITĚ	23
3.1 ROMOVÉ ŽIJÍCÍ V ČR	23
3.2 RITUÁLNÍ ČISTOTA A NEČISTOTA.....	24
3.3 ETNICKÁ SPECIFIKA ROMŮ	26
4 ROMSKÁ RODINA.....	28
4.1 CHARAKTERISTICKÉ RYSY ROMSKÉ RODINY	29
5 EMPIRICKÁ ČÁST	31
5.1 CÍL VÝZKUMU	31
5.2 VÝZKUMNÁ METODA.....	31
5.3 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	32
5.4 ANALÝZA DOTAZNÍKŮ	34
5.5 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	45
5.6 DISKUSE	46
ZÁVĚR.....	49
LITERATURA	
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce jsou mezilidské vztahy Romů. Podnětem pro zpracování je i současná situace zmíněné minority. Životy v sociálně vyloučených lokalitách, vysoká nezaměstnanost, přístupy majoritní společnosti k Romům apod. jsou fakta, která se romské menšiny přímo dotýkají a výrazně ovlivňují kvalitu jejich života. Závažnost situace mne donutila k přemýšlení o Romech a o síle vztahů mezi nimi. Jelikož kolem sebe neustále slyšíme spousty negativních názorů, ať už z médií nebo z úst většinové společnosti, začala jsem se blíže zajímat o to, jak vztahy mezi Romy fungují.

V odborné literatuře nalezneme spousty kvalitních děl zabývajících se Romy, ale téma mezilidských vztahů u Romů je popsáno pouze v kontextu. Na českém trhu nenalezneme knihu, která by vztahy mezi nimi adekvátně popisovala. V literatuře musíme číst tzv. mezi řádky, abychom se o jejich vztazích dozvěděli co možná nejvíce.

Osobní motivací k tématu pro mne byl můj dlouhodobý zájem a sběr osobních zkušeností s Romy v ČR.

Odbornou motivací se mi stalo zjištění, že knihy o Romech jsou bohužel většinou zastaralé a statistiky o situaci a vztazích mezi Romy i mezi Romy a majoritní společností také. Avšak nalezneme i velice kvalitní autory, kteří píšou o romské minoritě. Výraznými autory jsou např. Tatjana Šišková nebo i Milena Hübschmannová, zakladatelka oboru romistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Praktickou motivací je pro mne i mé současné zaměstnání, ve kterém vykonávám pozici sociálního pracovníka pro sociálně vyloučené romské lokality, a díky poznatkům ať už teoretickým, tak i získaným z výzkumného šetření mohu lépe porozumět svým klientům a lépe s nimi i já sama komunikovat.

První kapitola je výčtem a vysvětlením obecných konceptů, které se mezilidských vztahů plně týkají. Jsou jimi percepce, interakce a v neposlední řadě komunikace.

Druhá kapitola se zabývá vztahem Romů s majoritní společností. Nalezneme zde jednak nástin vztahů v minulosti, ale také stav současné situace.

Další kapitola se týká Romů v komunitě a vztahy mezi nimi. Je zde nastíněn výčet mnoha kontextů, které vztahy uvnitř komunity ovlivňují.

Poslední kapitolou teoretické části jsou vztahy v romské rodině. Nalezneme zde organizaci v rodině, postavení členů rodiny, zvyky, které mohou vztahy formovat.

Cílem práce je zmapování mezilidských vztahů v kontextu různých souvislostí, což je i deklarováno cílem výzkumu, který se zaměřuje na fungování vztahů v romské rodině.

Získané poznatky z empirického šetření mohou být užitečné nejen majoritní společnosti zabývající nebo pracující s romskou minoritou, ale také samotným Romům i lidem nepřátelským nebo lhostejným vůči nim.

1 MEZILIDSKÉ VZTAHY

Mezilidské vztahy, jiným slovem interpersonální, jsou vztahy mezi lidmi.

Člověk je po celý život v kontaktu s druhými lidmi a vytváří si různé vztahy s různými lidmi, které ho více či méně ovlivňují. Vztahy mezi lidmi můžeme rozdělit do 2 skupin. Jednak jsou to vztahy mezi velkými skupinami (např. národ, společenské vrstvy apod.) a také jsou to vztahy osobní (např. členové rodiny, přátelé apod.). V osobních vztazích hraje velkou roli empatie, tolerance, důvěra, sympatie, ale na druhé straně také antipatie a další negativní vlastnosti, které brání příznivým mezilidským vztahům. (Čáp, Mareš, 2007, s. 189)

U Romů jsou mezilidské vztahy, především v rodinném kruhu, silnější než u majority. Je to dáno mnoha aspekty, které je vystihují, např. hodnotami, které jsou jim vrývány již od útlého dětství i v důsledku přístupu majority k nim samotným.

Důležitost mezilidských vztahů je nezpochybnitelná. Pro jedince mají mezilidské vztahy nenahraditelnou hodnotu především z emočního hlediska. Člověk jednoduše potřebuje udržovat, rozvíjet i vytvářet nové vztahy celý život.

Ke kladným mezilidským vztahům nám napomáhají především koncepty vzájemné interakce, percepce a komunikace. Vztahy se jimi nejen upevňují, ale zároveň i rozvíjejí. Z toho důvodu je pro tuto práci podstatné jejich bližší představení.

1.1 Interakce

Dle psychologického slovníku interakcí rozumíme: „*vzájemné aktivní působení, ovlivňování jedinců, skupin a prostředí.*“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 236)

Pro nás je více přesný pojem sociální interakce, který je rovněž zapsán v psychologickém slovníku. Interakce sociální je: „*vzájemné dorozumívání, verbální i neverbální mezi dvěma nebo více jedinci, či mezi skupinami.*“ (Hartl, Hartlová, 2009, s. 236)

Definice interakce je mnoho a jsou vyvozovány z různých teoretických východisek, ze kterých vyplývá závěr, že: „*pojem interakce vyjadřuje skutečnost, že se mezi lidmi při společné činnosti utvářejí mezilidské vztahy a že na sebe prostřednictvím svých aktivit vzájemně působí.*“ (Řezáč, 1998, s. 79)

Společných činností můžeme u Romů spatřit velké množství, jelikož je tato společnost výrazně kolektivní. Individualita jedince je v mnoha směrech potlačována a to je i možná důsledkem tak pevných vztahů, které jsou pro Romy typické.

Existuje mnoho typů sociálních interakcí, které mohou mezilidské vztahy utvářet a ovlivňovat v kladné i záporné rovině. U Romů je vzájemné působení v obou rovinách znatelně silnější než u majority, což nám může dokládat i fakt, že zásadní rozhodování v rodině je kolektivní spoluprací a platí zde slovo staršího a zkušenějšího člena rodiny, který významně působí na ostatní členy apod.

1.2 Percepce

Pojmem percepce rozumíme vnímání čehokoliv. Pro termín mezilidských vztahů je bližší pojem sociální percepce, který nám vystihuje vnímání druhých osob.

Dle J. Řezáče lze charakterizovat zákonitosti percepce:

Zákon selekce: výběr nebo volba objektů, které jsou v zorném poli člověka vnímány a které naopak ne.

Efekt primárnosti: ty objekty, které jsou přijímány jako první, bývají pro utváření celků významnější než později přijímané objekty či části.

Zákon interference: při procesu vnímání se uplatňuje minulá skutečnost, která může ovlivnit nově přijímané obsahy a objekty vnímání.

Dochází k utváření podvědomých hledisek, která jsou spojena s vnímanými objekty, a jedná se o subjektivní děj, který závisí na celé osobnosti.

K základním předpokladům patří úroveň smyslů a senzitivita, jenž znamená: *„vnímavost k podnětům sociální povahy, schopnost registrovat a adekvátně vyhodnotit sociální podmínky života jedince“*. (Řezáč, 1998, s. 95)

U Romů spatřujeme vyhodnocování podmínek sociálního života jedince např. u vnitřního dělení v komunitě dle rituální čistoty a nečistoty. Vysvětlení těchto pojmů nalezneme v kapitole 3.2 Rituální čistota a nečistota.

Při percepčním procesu se setkáváme s celou řadou chyb v posuzování. Dle mého názoru je nejčastější percepční chybou tzv. haló efekt. Tímto pojmem rozumíme zkreslené hodnocení a posouzení osoby dle nějakého nápadného znaku. Nápadným

znakem může být samozřejmě i barva kůže, která je pro romskou menšinu typická svým snědým zabarvením a majorita se v tomto důsledku často dopouští zmíněné percepční chyby při různých situacích. Jako příklad klasického „haló efektu“ je posuzování člověka dle prvního dojmu. Pro příklad můžu nastínit situaci, kdy se žena v městské hromadné dopravě podívá na Roma, který se zamračí. Od té chvíle jej bude považovat za pesimistického člověka, který nemá slušné vychování. Velice výraznou chybou je také chyba centrální percepce, která je pro řešení otázky mezilidských vztahů majority s minoritou také velice zásadní. Názor většinové společnosti „všichni jsou stejní“ je bohužel častý. Na druhou stranu i názor Romů na majoritu je obdobný a nedůvěřivost k nim stále přetrvává. V poslední řadě nesmíme opomenout další velmi výraznou percepční chybu, kterou jsou předsudky. Při percepčním procesu nás více či méně ovlivňují podvědomé tendence, které jsou utvářeny na základě různých zkušeností a názorů. Předsudky mohou vznikat vůči různým aspektům, na které při vnímání osob pohlížíme. Jedná se např. o rasu, barvu kůže, sociální status, oblečení, rodinné zázemí apod. (Řezáč, 1998, s. 102-104) Pokud má jedinec z majoritní společnosti špatnou zkušenost s Romem, např. že byl okraden, hned vyvstane názor, že ho okradl, protože je to Rom. Naopak, když Nerom, člověk nepatřící k romské minoritě, neboli „gadžo“¹ Romovi nedá práci, tak mu ji nedal, protože je to „gadžo“.

Pro mezilidské vztahy, nejen mezi minoritou a majoritou, je samozřejmě žádoucí snaha o odstraňování percepčních chyb, nebo alespoň jejich minimalizace.

1.3 Komunikace

„Komunikace je vzájemná výměna názorů mezi lidmi prostřednictvím jazyka.“
(Lašek, 2011, s. 26)

V mnohých literaturách je zásadní informace, že sociální komunikace je základem interakce. V běžných životech lidí je komunikace hlavním zdrojem sdělování i přijímání informací a pocitů. Každý potřebuje komunikovat s okolím. Pokud dochází v lidském životě k izolaci, mohlo by docházet k deprivacím

¹Termín gadžo je exonymum (neboli název, kterým příslušníky skupiny nazvali nebo nazývají ostatní), neoznačuje příslušníka nějakého konkrétního etnika, resp. označuje osobu jiného než romského etnika. Původně název pro neromského sedláka, dnes spíše obecně Nerom. (Původ názvů Rom- Cikán, 2002, s. 191)

z neuspokojených potřeb člověka. Z toho důvodu je komunikace pro vztahy mezi lidmi zásadní.

Jak uvádí Lašek: „*Jazyková komunikace je nejběžnější formou a prostředkem meziosobního chování, umožňuje vzájemné porozumění zkušeností jiných lidí: toto vzájemné porozumění umožňuje utváření společností, stejně jako vznik a přenos kultur.*“ (Lašek, 2011, s. 24)

Ve vztahu mezi minoritou a majoritou může komunikace představovat velice zásadní problém, který může směřovat až k nesnášenlivosti. Nejen, že nekomunikujeme stejným jazykem, ale odlišují nás i jiné aspekty.

V odborné literatuře se můžeme dočíst o čtyřech faktorech, které ovlivňují komunikaci. Jako první sem řadíme hodnoty, které jsou přijímány od malička. Již rodiče, prarodiče či vychovatelé nám ukazují na to, co je správné a co nikoli. Pokud vezmeme na vědomí životní podmínky, zkušenosti a historické události Romů, je logické, že hodnoty této minority se mohou od českých hodnot výrazně lišit. Dalším faktorem je již zmíněná percepce neboli vnímání. Jak je uvedeno v odborné literatuře: „*Naše vnímání ovlivňují naše zkušenosti, nám dostupné informace a hodnotový systém, který přebíráme z okolí, a atmosféra situace, kdy jsme některé podobné jevy zažili.*“ (Šišková, 2001, s. 15)

Třetím důležitým faktorem ovlivňující komunikaci jsou bezesporu již zmíněné předsudky. Často lidé vyvozují závěry pouhou domněnkou, ve kterou věříme nebo ji očekáváme. Předsudky mohou vyústit v tzv. generalizaci, neboli zobecnění a poté se mohou utvářet i stereotypy. Jelikož předsudky i stereotypy užíváme většinou nevědomě, je o to složitější narušit bariéry mezi lidmi žijícími vedle sebe.

V neposlední řadě je při komunikaci podstatný i komunikační styl, který se výrazně liší u Romů a u příslušníků majority, především z toho důvodu, že byl utvářen v jiných podmínkách a vychází z jiných tradic. (Šišková, 2001, s. 13- 16)

Jak zmiňuje Šišková: „*Obrovskou roli v komunikačním stylu u Romů dále hraje schopnost empatie. Rom se velmi brzy vcítí do pocitů druhého člověka a hned si dovede vybavit, co jeho partner prožívá.*“ (Šišková, 2001, s. 146)

Komunikace můžeme dělit z různých hledisek, ale dle mého názoru je nejjednodušší a nejběžnější dělení mezilidské komunikace na verbální a neverbální.

Verbální komunikace má podobu mluvené nebo psané řeči a základním elementem mluvené řeči je jazyk. (Nakonečný, 2009, s. 297)

Verbální komunikace může probíhat tváří v tvář, telefonicky, prostřednictvím korespondence, e- mailů apod. Při každém jednání vysíláme a přijímáme zprávy a informace. Slova nám slouží k upřesnění významu předávané či přijímané informace. (Hartley, 2004, s. 7)

Obsahy sdělení se dají snadno vyjádřit verbálně, ale s pocity a emocemi je situace o poznání těžší. Vyjádřit slovy vnitřní rozpoložení může být mnohdy nereálné, a proto je neverbální způsob neméně důležitou součástí komunikace.

Neverbální komunikace je označována jako mimoslovní, nonverbální nebo jako řeč těla a každý aspekt naší komunikace tváří v tvář je jí významně ovlivněn. (Hartley, 2004, s. 7)

Neverbální, neboli mimoslovní komunikace má různé podoby. Je to například výraz obličeje, oddálení, doteky, postoj, gesta, pohyby, tón řeči, úprava zevnějšku apod. (Křivohlavý, 1988, s. 32)

Jak ve své knize demonstruje Hartley: „ *Je-li řeč těla efektivní, jsou-li takřikajíc verbální a neverbální informace v souladu a posilují se navzájem a jsou-li mlčky rozpoznávány a chápány, komunikace je jasná a účinná lze dosáhnout podstatně snáze uspokojivých výsledků.*“ (Hartley, 2004, s. 7)

Komunikace je velice důležitá pro utváření mezilidských vztahu nejen u Romů. Romové však komunikují téměř nepřetržitě a je to jedním ze znaků, které nám je mohou charakterizovat. K verbální komunikaci užívají romský jazyk, tzv. romaňi čhib.

1.3.1 Romský jazyk

Romský jazyk je jazyk nabitý emocemi ať kladnými nebo zápornými. Nejedná se o složitý jazyk, ale spíše praktický a jednoduchý. Silná emoční stránka jazyka poukazuje na důležitost neverbální komunikace u minority.

Je nutno říci, že romština není jednotným jazykem a má velkou spoustu dialektů. Jak zmiňuje Hübschmannová ve své knize: „*Jednotlivé romské dialekty jsou si navzájem srozumitelné asi tak, jako slovanské jazyky: čeština, slovenština, polština, srbochorvatština. Největší potíž při dorozumění činí sekundární diference, to je fonetická, gramatická, lexikální interference různých evropských jazyků, s nimiž jednotlivé romské dialekty přišly do déletrvajících kontaktů.*“ (Hübschmannová, 2002, s. 24)

Romský jazyk nese stopy migrace romské populace. Vlny Romů šly přes různé země a tím se do romského jazyka vměstnaly nové pojmy příslušných etnik, které jsou základním písemným podkladem pro studium historických souvislostí, neboť písemných pramenů o dějinách Romů je velice málo. (Pavelčíková, 2004, s. 10)

V České republice romština skýtá 3 základní dialekty. Jedná se o dialekt slovenských Romů- servika Roma, maďarských- ungriky Roma a olašských- vlašika Roma. Toto dělení dialektů romštiny odpovídá i dělení Romů, kteří se na našem území nacházejí. (Nečas, 2002, s. 97)

I přes odlišnosti se Romové při větší snaze mohou dorozumět na celém světě, což tuto minoritu výrazně tmelí. Romština je významnou ochranou romství, neboli **Romipen**. Pojem Romipen vystihuje jakousi příslušnost ke komunitě, hrdost na svůj původ i samozřejmost vzájemné pomoci mezi sebou. Již malé děti jsou svými rodiči vychovávány tak, že mají být hrdé na svůj romský původ a musí držet pospolu, jelikož mnohost je podmínkou štěstí.

Ochrana Romipen je pro ně samozřejmostí. Jednou z možností, jak chránit své romství, je i odlišný jazyk.

2 ROMOVÉ V MAJORITNÍ SPOLEČNOSTI

Romové jsou v České republice jednou z největších menšin. Romská minorita neboli menšina, se vyznačuje výraznými prvky kolektivismu², kterými jsou například loajalita ke skupině, zájmy skupiny jsou nadřazeny zájmu jednotlivce, děti se již od dětství učí myslet pomocí „my“, o prostředky je třeba se dělit s příbuznými apod. (Hofstede, 2007, s. 87)

2.1 Historické události týkající se vztahu majority s minoritou

Vztah mezi romskou minoritou a majoritní společností je problémem, který má své kořeny hluboko v minulosti. Již první zmínky o Romech, kdy byli v Indii pronásledovanou kastou, nastiňují negativní postoje k Romům, které se po téměř celou historii jejich bytí výrazně neměnily. Jak cestovali světem, setkávali se s různými postoji ze strany majority a tím se i více uzavírali do komunitní společnosti. Avšak přes většinou nepříznivé postoje můžeme i v minulosti zaznamenat období, kdy v našich zemích byli Romové trpěnou skupinou obyvatel, především díky jejich hudebnímu nadání a řemeslnickému umu.

Jak uvádí Hübschmannová ve své knize:

„Většina romských rodin měla „svého gádže“, většina selských rodin měla „svého cigána“. Vztah byl stvrzován kmotrovstvím. Gádžovský kirvo, kmotr, se musel postarat o to, aby rodina jeho kmotřence neumřela hlady. Kmotřenec a jeho rodina museli kmotrovi pomáhat, kdykoliv si vzpomněl. Někdy bez odměny, obvykle za jídlo nebo za obnošené šatstvo.“ (Hübschmannová, 2002, s. 36)

Přes tyto světlejší chvíle v romských dějinách byly vztahy mezi majoritou a romskou minoritou vypjaté po celá staletí. Romové byli vystavováni různým omezujícím dekretům, které se týkaly pronásledování Romů, převýchovy romských dětí, vyhánění z evropských států apod. V pozdějších dobách vznikaly zákony, které například zamezovaly kočování Romů apod. Je nutno říci, že vztahy mezi majoritou a Romy byly sice vypjaté, ale přesto únosné. Nejtěžší chvíle přicházely až v období 2. světové války.

² Hofstede tvrdí že: „Převážná část obyvatelstva žije ve společnostech, ve kterých zájem skupiny převažuje nad zájmem jednotlivce. Takové společenství nazýváme kolektivistické.“

Nejtragičtějším obdobím pro Romy na našem území i pro vztah mezi nimi a majoritou byla léta 1938- 1945. V těchto letech se nenaplňovaly pouze snahy o pronásledování a zabití jednotlivců, ale především praktiky týkající se vyhlazování celého etnika (genocida Romů³). Romové byli transportováni do kárných pracovních táborů (později sběrných táborů) a také do koncentračních táborů, které se ale nacházely mimo území Protektorátu. Největší hromadné transporty Romů se uskutečňovaly po 26. únoru 1943 do cikánského tábora v Auschwitz-Birkenau. (Nečas, 1999, s. 15-21)

Z nástinu romské historie velice dobře vyplývá fakt, že kořeny problémů mezi majoritou a minoritou sahají do dávné i nedávné minulosti. Přístupy majoritní společnosti k Romům vztahy mezi nimi naopak výrazně tmelily a nám nástin historie může vysvětlit mnoho otázek, proč se Romové chovají tak, jak se chovají, a žijí tak, jak žijí. Historické události příslušníky minority velice ovlivnily. Nejen však ty, kteří tuto dobu zažili na vlastní kůži, ale i jejich potomky a další generace. Díky pevným mezilidským vztahům a důležitostí komunikace se příběhy o těchto dobách dochovávají dodnes a neztrácejí ani mezi mladšími Romy na své důležitosti a bolestném charakteru.

2.2 Konflikty mezi majoritou a minoritou

Ve vztahu mezi majoritou a minoritou dochází k častým konfliktům, které by bylo možné charakterizovat jako „katastrofu důvěry“. Autoři studované literatury se domnívají, že: *„tyto konflikty mají tři významné zdroje. Prvním zdrojem je absence kompetencí způsobená nedostatkem společné zkušenosti mezi příslušníky majority a minority. Druhým zdrojem jsou kulturní rozdíly, chápány jako rozdíly v podvědomém, kulturně podmíněném užívání těla. Třetím zdrojem pak je distanciací, což je specifická reakce na exkluzi a stigmatizaci...“* (Bittnerová, Doubek, Levínská, 2011, s. 93)

Absencí kompetencí rozumíme špatné předpoklady např. pracovníků na městských úřadech, nebo ve školách o určitých dovednostech příslušníků minority. Z vlastní praxe mohu uvést příklad u svých klientů, kteří mají výrazně sníženou gramotnost nebo jsou dokonce negramotní. Tito lidé nejsou schopni navázání

³ Genocida= nejdrastičtější způsob, jak odstranit nositele etnokulturní odlišnosti ze společného území (Předsudky vůči Romům, 2002, s. 120)

jakéhokoliv vztahu či kontaktu s pracovníci městského úřadu, jelikož jí nerozumí a naopak úřednice také nerozumí klientům, jelikož ovládají pouze romský jazyk. Dalším příkladem z praxe je telefonování s případnými zaměstnavateli. Pro majoritní společnost je samozřejmé, že pokud voláme se žádostí o zaměstnání, tak pozdravíme, představíme se atd., ale po první zkušenosti, kdy klient pouze zavolal a řekl: „Haló, já chci práci“ jsem byla nucena telefonát dokončit a klientovi vysvětlit, jak o práci žádat a co je nutné říci, pokud chce zaměstnat.

Nekompetentnost minority může vznikat v důsledku absence praktických zkušeností s majoritou, izolace v gettech a sociálně vyloučených lokalitách, dlouhodobé nezaměstnanosti, segregace romských dětí ve zvláštních a praktických školách.

Dalším zdrojem konfliktů mezi majoritou a minoritou mohou být kulturní rozdíly užívání těla. Chápeme je jako zvnitřněný způsob komunikace a práce s vlastním tělem. Tento model vychází z rodinných vztahů i celkového rodinného fungování. Patří sem např. nepřiměřené reakce, způsoby řešení problémů a krizových situací, problémy s vytrvalostí apod.

Pro přiblížení opět uvádím příklad ze své praxe:

Jedna moje klientka měla při hodině tělesné výchovy problém se svým učitelem. Problém vznikl v důsledku toho, že nechtěla cvičit, jelikož menstruovala. Učitelé však důvod nesdělila a jednoduše necvičila. Druhý den přišla i s matkou, která si učitele nechala zavolat a před očima studentů mu vynadala a dceři zajistila uvolnění z tělesné výchovy.

Nepřiměřená reakce matky i chování zmíněné klientky vzbuzuje u majority pocit, že jsou Romové nevychovaní a líní. V důsledku obdobné situace Romové tvrdí, že zástupci majoritní společnosti diskriminují jejich děti a nedokáží se vcítit do pocitů druhých.

Příklad z praxe také koresponduje s kulturním modelem, že rodina má vždy pravdu a pro rodiče jsou jejich děti vždy důvěryhodnější než kdokoliv jiný.

Efekty distanciacie jsou třetím zdrojem konfliktů mezi majoritou a minoritou. Jedná se o konflikty pramenící z „šlechtickosti“ navzdory všemu, co je obklopuje.

Např. přesto, že jsou nezaměstnaní a pobírají sociální dávky, tak utrácejí a zdobí se šperky. Tento fakt v majoritě vzbuzuje až nesnášenlivost a vztek. Motorem těchto konfliktů je distancování se od jiných příslušníků téže minority. Tento fakt je u Romů častý a ve své praxi se s ním setkávám často. Děje se tak kvůli názoru majority na jedince či jeho rodinu jinak, lépe než na ostatní. S efekty distanciací přímo souvisejí i pojmy rituální čistoty a nečistoty, které jsou popsány v kapitole 3.2 Rituální čistota a nečistota. (Doubek In Bittnerová, Doubek, Levínská, 2011, s. 92- 108)

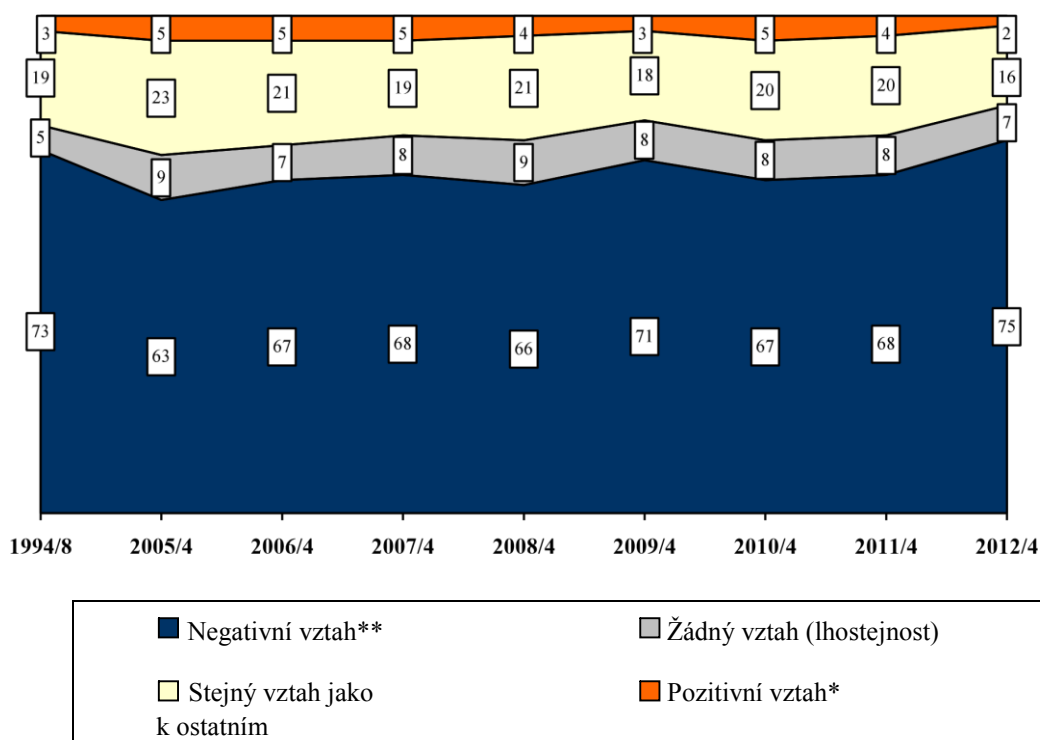
Z praxe mohu uvést příklad, kdy klientka bydlící na ubytovně nadává a distancuje sebe a svoji blízkou rodinu od ostatních obyvatel ubytovny. O ostatních příslušnících minority, kteří zde žijí, říká, že: „Oni se neumí chovat, kradou a nepracují. Navíc ani neumí mluvit česky. Vůbec se s nimi nebavím.“ Ale když k ubytovně přijedu, vidím, jak se s nimi baví a je jednou z nich. Tento jev svědčí o tom, že chce v očích majority vypadat co nejlépe.

2.3 Současný přístup majority k minoritě a naopak

V dnešní době značná část veřejnosti přistupuje k Romům spíš hanlivě a s ustálenými předsudky vůči celé komunitě. Majorita spatřuje v romských spoluobčanech individua, vyhýbající se povinností, práci, zodpovědnosti a čerpající sociálních podpor. Domnívá se, že Romové si ničeho neváží a nejsou schopni, z jejich pohledu, běžného stylu života i bydlení. Bohužel je pravdou, že stereotypy jsou generalizovány z jednotlivců na celé skupiny, popřípadě na všechny příslušníky romské menšiny. (Nečas, 2002, s. 115)

Vztahu veřejnosti k minoritě se v současnosti věnoval i výzkum STEM, který se uskutečnil v dubnu 2012 a rozsah vzorku byl 1084 obyvatel České republiky starších 18- ti let. Zabýval se celkovým přístupem veřejnosti k Romům. Realizátoři výzkumu se také ptali na to, zda by se mělo více dbát na práva Romů a zda by měli žít podle vlastních tradic a zvyků. Mne zaujala část výzkumu zabývající se vývojem vztahů většinové společnosti k Romům. Na grafu č. 1 můžeme vidět, že dlouhodobý trend negativního postoje k minoritě se v uplynulých letech výrazně neměnil.

Graf č. 1 Vývoj vztahu majority k Romům (%)

*Sloučené varianty odpovědí "Velmi dobrý" a "Dobrý"

** Sloučené varianty odpovědí "Mírně odmítavý", "Jednoznačně odmítavý" a "Pociťuji k nim odpor"

Zdroj: STEM, TRENDY,4/2012

Jak je z grafu patrné, přístup většinové společnosti k Romům má bohužel zhoršující se tendenci. Za posledních 18 let je negativní přístup procentuálně nejvyšší. Jedná se o alarmující číslo 75%, což znamená, že 3 ze 4 respondentů má k Romům odmítavý vztah. (Vztah veřejnosti k Romům- STEM- Středisko empirických výzkumů, 2012, s. 1)

Dalším zajímavým výzkumem, který se zabýval vztahy mezi Romy a majoritou, byl *Improvement of relations between Roma and Czech communities*, výzkum realizován za podpory grantu PHARE v průběhu roku 2001. Dotazováni byli občané 10 měst České republiky. V rámci šetření bylo dotázáno 947 Romů a 1002 respondentů majority. (Navrátil a kol., 2003, s. 79-80)

Tento výzkum je velice rozsáhlý a dívá se na problematiku vztahů mezi Romy a majoritou z obou stran a z různých prvků, které se vztahů mezi skupinami přímo týkají.

Velice mne zaujala část výzkumného šetření, která se zabývala sociální blízkostí dle romských a neromských obyvatel. Obě skupiny obyvatel byly dotazovány na různě intenzivní formy sociální blízkosti (např. zdravíme se, pomáháme si, bavíme se, naše děti si hrají apod.). Bylo velice zajímavé, i když pro mne osobně předpokladatelné, že rozdíly odpovědí se v některých případech lišily až o několik desítek procent.

Například na otázku, jestli si Romové a většinová společnost pomáhají, byla odpověď Romů o necelých 27% vyšší než u majority a na otázku, jestli si děti obou skupin hrají společně, byla odpověď Romů dokonce o necelých 32% vyšší.

Zajímavou částí výzkumu je i téma hodnocení vzájemného soužití, jak ze strany Romů, tak i Neromů. Alarmující, přesto v dnešní době snadno předpokladatelný fakt je, že téměř 50%, respektive 47%, Neromů považuje soužití s Romy za problém. Mimochodem u Romů nebylo procentuální vyčíslení rovněž zanedbatelné, jednalo se o hodnotu 37%. (Výzkum interetnických vztahů: zpráva, 2002, s. 57, 70)

Přesto, že je zmíněný výzkum již 13 let starý, domnívám se, že se situace mezi romskou menšinou a většinovou společností příliš nezměnila, ba naopak, jak nám i dokládají výsledky předchozího výzkumu, resp. grafu č. 1.

Je tedy na snaze doufat, že pozitivní vztah mezi majoritou a minoritou bude mít tendenci pozvolného zlepšování a přístupy obou etnik budou více a více tolerantní ke kulturním odlišnostem.

3 ROMOVÉ V KOMUNITĚ

Pro mnohé jedince většinové společnosti patří všichni Romové do jedné komunity. Ale opak je pravdou. Romská komunita je velice různorodá a její členění opravdu pestré. Pro tuto práci je nejpodstatnější členění Romů, kteří žijí na území České republiky, se kterými se setkáváme a můžeme s nimi přijít do kontaktu každý den.

3.1 Romové žijící v ČR

Odhady početnosti příslušníků minority jsou mezi 150 000 a 300 000 osobami, přičemž 60 000 až 80 000 osob žije v sociálně vyloučených lokalitách.

Romové v ČR se dělí dle několika hledisek. Pro nás je však stěžejní dělení dle geografického původu. Na původ se samozřejmě váží i kulturní a jazykové odlišnosti. Nejběžnější skupinou Romů, která žije na území České republiky, jsou **Slovenští Romové** (Servike Roma). Tvoří cca 75- 85% romské minority u nás. Slovenští Romové přicházeli do Čech během 3 migračních vln. První dvě vlny migrace byly v důsledku lepšího pracovního uplatnění pro jedince minority, ale třetí vlna byla v důsledku likvidace romských osad, čtvrtí a ulic na Slovensku. Rodiny, které se do Čech stěhovaly při třetí migrační vlně, zažily obrovský kulturní šok. Před jejich očima se likvidovaly jejich osady, domy a tím i životy, na které byli doposud zvyklí. (Šišková, 2001, s. 120- 121) Dalšími skupinami Romů jsou **Maďarští Romové** tvořící 10-15% minority, dále se na tomto čísle mírně podílejí i skupiny **Sintů**, kteří přišli z Německa a skupiny **Českých Romů**, kterých je mizivý počet z důvodu perzekuce a genocidy za 2. světové války. Pouze 600 jedinců z 8000 Českých Romů přežilo 2. světovou válku. Na území České republiky se nachází i specifická skupina **Olašských Romů** (Vlaši, Vlachinci). Jedná se o výrazně uzavřenou skupinu nejen k majoritní společnosti, ale i k ostatním skupinám Romů. Mezilidské vztahy i celkový způsob života se vyznačují vysokou sociální i hodnotovou soudržností. (Struktura romského společenství u nás, 2001- 2002, s. 63- 65)

Dalším důležitým členěním Romů je vnitřní dělení napříč etnickými celky, ale má stejný dopad na vnitřní strukturu celé komunity. Toto dělení existuje u Romů maďarských, slovenských i olašských. Je jím kulturní model rituální čistoty a nečistoty. (Jakoubek, 2004, s. 50)

3.2 Rituální čistota a nečistota

„Roma nane jekh, nejsou všichni Romové stejní. Maškar o Roma avka sar the maškar o gadže: jekh džanel te dživel, aver na džavel, mezi Romy je to stejné jako mezi gádži: jeden umí žít, druhý neumí. Keci manuš ajci naturi, kolik lidí, tolik povah. Keci manuš, ajci drom, kolik lidí, tolik cest. Ale přesto všechno: Roma sam! Jsme Romové!“ (Hübschmannová, 2002, s. 26)

„Koncepce rituální nečistoty vychází z předpokladu existence určité nehmotné, magicky pojímané iracionální kvality, která svou přítomností rituálně (tedy nikoli v našem obvyklém smyslu hygieny) znečišťuje svého nositele.“ (Jakoubek, 2002, s. 50)

Rituálně nečistý může být nejen člověk, ale i zvíře nebo věc. Nositelé rituální nečistoty mohou být nečistí buď ze své vlastní povahy, nebo se jím mohou stát při styku s nositeli nečistoty.

Člověk, jenž je rituálně nečistý, se nejčastěji pojmenovává **degeš**. Jedinec se degešem buď narodí, jelikož jeho rodina patří k rituálně nečistým Romům, nebo se jím stane během svého života. Ať už se degešem člověk narodí, nebo stane, pokud jím jednou je, nikdy se této rituální nečistoty nezbaví.

Jak říká romské přísloví: „*degešiskeuľíla, degešiskemerla*“

„*narodil se jako degeš, jako degeš umře*“

Člověk, který je rituálně čistý, se nazývá **žužo**.

Dělení romské komunity dle rituální čistoty je natolik silné, že by nemělo docházet například ke sňatkům. Pro žuže Romy by byl sňatek potupou a mělo by to nemalé následky v sociálním propadu. (Jakoubek, 2002, s. 51)

Při seznamování v komunitě můžeme spatřit, jak fungují mezilidské vztahy mezi rituálně nečistými a čistými Romy. Pokud se setkají 2 Romové, kteří se neznají, ptají se často dvěma otázkami. První je: „Khatarsal?“ (odkud jsi) a druhá je: „kaskero sal“ (ke komu patříš). Díky tomu se žuže Roma vyvarují případného znečištění, které by mohlo nastat již při společném stolování s degešem.

I přesto, že rituálně čistý Rom by nepřijal jídlo od rituálně nečistého Roma, mohou být vztahy velmi laskavé, ale vytvoření partnerského vztahu mezi členy skupin je vyloučené.

Napříč různým dělením musíme uvést i jistá etnická specifika, která Romy charakterizují, jako celou komunitu, a kterými se i jako komunita od většinové společnosti odlišují. Ať se jedná o Romy Slovenské, Olašské, rituálně čisté či nečisté, existují specifické rysy, přibližující minoritu jako celek.

3.3 Etnická specifika Romů

„Rom Romeske te merel na dela“

„Rom Roma umřít nenechá“

Pro mnohé z nás je hlavním rysem odlišnosti romské menšiny její vzhled. Romové mají tmavou pleť, černé oči a tmavé vlasy, ale je to opravdu jejich hlavní odlišnost? Domnívám se, že jejich specifická je především v jejich sociálním systému. Pavel Pekárek definoval 10 základních rysů, kterými si můžeme sociální systém Romů a tím i vztahy v komunitě lépe přiblížit:

1. Každé rozhodování je společné
2. Neschopnost být sám
3. Mnohost je podmínkou štěstí
4. Vyhoštění z rodu je největší trest
5. Čas je minulost a přítomnost, budoucnost neexistuje
6. Čas se neodvozuje od ročních období
7. Neustálá změna místa a prostředí zvyšuje naději na přežití
8. Setrvání na jednom místě zvyšuje nebezpečí
9. Způsob obživy- řemesla jsou podřízena neustálé změně
10. Základní dovedností je umět se vyhnout, uniknout před nebezpečím (Pekárek, 1997, s. 36- 37)

Pro lepší pochopení rysů sociálního systému a poukázání na provázanost etnických specifík Romů a vztahů mezi nimi bych ráda několik příkladů blíže popsala:

- **Každé rozhodování je společné:** Způsob života vede jednotlivce ke kolektivnímu rozhodování, tím jednatel ztrácí pocit zodpovědnosti. Tímto faktem se majoritní společnost výrazně liší od romské minority, jelikož základem majoritní výchovy je individuální odpovědnost za činy i život samotný. Jedinec v romské rodině zná velice dobře své místo a nemusí se o to místo nijak zasloužit. Ať by nastal jakýkoliv problém, vždy mu rodina pomůže a společně jej vyřeší.
- **Neschopnost být sám:** Kdykoliv jde Rom něco vyřizovat, téměř vždy jde ve společnosti některých členů rodiny. Díky nim se cítí bezpečně. Pro

majoritní společnost je to velice neobvyklé. Bohužel je fakt, že i asociální chování, které můžeme spatřit, je výrazně kolektivní.

- **Mnohost je podmínkou štěstí:** Tento rys se týká dvou zásadních rovin. Jednak je jedná o naskladňování věcí ve svých domovech a na svých pozemcích, ale především se jedná o počty dětí, které jsou výrazně vyšší než u typických rodin většinové společnosti.
- **Čas je minulost a přítomnost, budoucnost neexistuje:** Výrazným specifikem většinové společnosti je plánování budoucnosti a zaobírání se minulostí. Romové to mívají naopak. Po několika rozhovorech s Romy mi tento rys výrazně pomohl pochopit i jejich chování v určitých situacích. Například dluhové problémy řeší se zcela jiným nadhledem, než bychom situaci řešili my. I ve vzdělávání romských dětí může díky tomu nastat problém. Jejich orientace na přítomnost nedává příliš prostor pro dosažení dlouhodobých cílů. Potřebují cíle, které jsou oceněny v blízké budoucnosti. S jistotou bych mohla tvrdit, že tento fakt se výrazně odráží na vztazích mezi Romy a majoritou. Ať z jedné nebo druhé strany, často se setkáváme s nepochopením.
- **Základní dovedností je umět se vyhnout, uniknout před nebezpečím:** Již z událostí týkajících se romských dějin je patrné nebezpečí, které Romy na jejich cestách potkávalo. I přesto, že se Romové své dějiny neučí, je v nich zakořeněn pocit ohrožení, který upevnil jejich mezilidské vztahy a přetrvává dodnes.

Specifika minority jsou dána především rozdílnými podmínkami života, tradicemi a zkušenostmi, které významně ovlivnily normy, hodnoty i komunikační styl. Těmto odlišnostem příslušníci většinové společnosti nerozumí, ale naopak Romy výrazně stmelují. I mezilidské vztahy a chování k sobě samým mají svá pravidla a jsou pro Romy specifické. (Šišková, 2001, s. 145)

4 ROMSKÁ RODINA

„*Bibacht, te manuš čoro, mek goreder bibacht, te hino korkoro.*“

„*Je neštěstí (prokletí), je-li člověk chudý, ale ještě větší neštěstí je, je-li sám.*“

Rodina je první skupinou, do které se rodíme. V kolektivistických společnostech rodinu, do které se dítě narodí, tvoří jistý počet lidí, kteří žijí v těsném společenství, ale nejsou to jen rodiče, ale např. prarodiče, strýcové, tety apod. V kulturní antropologii se tomu říká rozšířená rodina. (Hofstede, 2007, s. 64)

Jelikož jsou Romové bezesporu kolektivistickou společností, je pro ně typické udržování vztahů mezi členy rozšířené rodiny. V rodině řeší veškeré problémy, rodina se chrání nadevše a neopouští se.

I přes velké změny a celkový vývoj společnosti neztrácejí romské rodiny význam. Jak uvádí Davidová a Uherek: „*Základní institucí, výchozí pro romské společenství, tradičně byla a je rodina. Význam romské rodiny pro socializaci, akulturaci a citový a společenský život jejich příslušníků je zpravidla větší než význam rodiny pro příslušníka majoritní společnosti.*“ (Davidová, Uherek In Davidová a kolektiv, 2010, s. 52)

Slovenští Romové používají pro příbuzenské skupiny 2 termíny. Jednak je to **fajta** a jednak **famel'ija**.

Termín fajta (rod) má vertikální charakter a zpravidla znamená pokrevní příbuzenství. Akcentuje linii otce (**fajta pal o dad**) a linii matky (**fajta pal e daj**).

Termín famel'ija má horizontální charakter a označuje širší rodinu pokrevní i afinitní. Do famel'ije patří celé rodiny partnerů včetně sester, rodičů, dětí i dalších příbuzensky spřízněných osob v rozsahu 3- 5 generací. (Jakoubek, 2004, s. 102)

Ať se jedná o fajtu nebo famel'iji, které se logicky překrývají, jsou vztahy velice silné. Rodina si váží všech členů, kteří patří do jejich příbuzenského společenství. (Davidová, Uherek In Davidová a kolektiv, 2010, s. 53- 54)

4.1 Charakteristické rysy romské rodiny

Pro romskou rodinu a vztahy v ní jsou typické charakteristické rysy, mezi které řadíme **absenci individualismu, absenci soukromí a intimity** a také **absenci soukromého majetku členů rodiny**.

Příslušnost ke konkrétní rodině je pro jedince základní složkou identity. Kolektivní identita jedince výrazně převládá nad individuální, což výrazně buduje vztahy v romské rodině. Identita celé rodiny je nadřazena identitě jednotlivce, který je k tomuto vzorci chování veden od dětství.

Pevnost vztahů a nadřazenost identity rodiny sice výrazně pomáhala a stále pomáhá Romům překonat různé životní problémy a situace, ale na druhou stranu se můžou shledat negativní dopady na jedince. Například ve vzdělání je absence individualismu problémem. Z praxe mohu uvést příklad týkající se romské dívky ve věku 15- ti let, navštěvující zvláštní a praktickou školu. Dívka nemá problémy se zvládnutím učiva ani s kázní, ba naopak, ale bohužel je nejstarší dcerou matky, která má dalších 7 dětí a ona je vnitřně smířena s faktem, že po povinné školní docházce zůstane již doma a bude pomáhat matce se sourozenci. Vzniklá situace jí připadá zcela normální, jelikož je od dětství vychovávána v duchu kolektivismu.

Dalším charakteristickým rysem je zmíněná absence soukromí a intimity, což se týká především výrazného kolektivismu zmíněného výše. Jak uvádí Jakoubek: *„rodina vše sdílí a jakékoli ostrůvky intimity a soukromí nemilosrdně likviduje, ... Od obytného prostoru přes oblečení a jídlo přes fyzickou práci či peníze- nic není výhradním vlastnictvím žádné menší jednotky, než je rodina.“* (Jakoubek In Kaleja, Knejp, 2009, s. 80)

Posledním uvedeným rysem je absence soukromého majetku. Vše, co může jedinec vlastnit, zároveň vlastní i jeho rodina. U Romů je běžné kolování věcí, ať už hodnotných nebo méně hodnotných v rámci rodiny bez nároku a očekávání na revanš. (Jakoubek In Kaleja, Knejp, 2009, s. 78- 82)

Tento rys je sice na jednu stranu velmi pozitivní, jelikož markantní majetkové rozdíly u Romů nebývají tak časté jako u majority, ale na druhou stranu zde nalezneme negativní dopad na jedince. Chut' nalézt si práci a pravidelně do ní docházet je více o sociálním cítění než tomu je u majority. Důvodem je časté rozdělování peněz v rodině

nebo odevzdávání peněz např. matce. Tento fakt jsem pozorovala již u několika romských rodin, kdy děti, které dokončí zvláštní a praktickou školu, naleznou práci a vydělané peníze odevzdají matce bezzbytku, ta je využije na nákupy pro celou rodinu, zaplacení nájmu apod.

Příklad z praxe koresponduje i se znakem týkající se kolektivistických společností; čímž je loajalita ke skupině: *„Jestliže jeden člověk rozšířené rodiny o 20 osobách má placené zaměstnání a druzí nemají, očekává se, že vydělávající člen se o svůj příjem podělí a pomůže život celou rodinu.“* (Hofstede, 2007, s. 75)

5 EMPIRICKÁ ČÁST

5.1 Cíl výzkumu

K vytečení cíle výzkumného šetření mne vedl jednak osobní zájem, ale také nedostatečné popsání vztahů v současné romské rodině. Mnohé odborné knihy nám barvitě vypovídají o fungování vztahů v tradiční romské rodině, ale je nutné brát na zřetel celkový vývoj společnosti, který se romských rodin bezesporu dotýká. Vyvíjí se jednak sociální organizace v rodinách, ale i samotné vztahové vazby mezi jednotlivými členy. Mé předpoklady o vývoji vztahů mezi členy romských rodin vyústily k vytečení cíle výzkumného šetření: „**Jak fungují vztahy v romské rodině**“.

5.2 Výzkumná metoda

K empirickému šetření jsem využila kvantitativní výzkum. Pro tento typ výzkumu jsem se rozhodla z mnoha důvodů, např. snazší sběr dat než u kvalitativního výzkumu, vhodnost kvantitativního výzkumu při zkoumání větších skupin a v neposlední řadě nezávislost výsledků na výzkumníkovi, což je u zkoumání minority žádoucí. K samotnému výzkumnému šetření jsem využila dotazníkovou metodu.

Dle Skalkové: „*Dotazník náleží ke specifickým metodám, používaným ve společenských vědách, tedy i v pedagogice. Je to metoda, která shromažďování dat zakládá na dotazování osob; charakterizuje se tím, že je určena pro hromadné získávání údajů.*“ (Skalková a kolektiv, 1983, s. 86)

Jak je popsáno v definici, metoda je vhodná pro hromadné získávání údajů, tudíž je vhodná i pro mé výzkumné šetření zabývající se fungováním vztahů v romské rodině.

Dle Gavory: „*Dotazník má mít promyšlenou strukturu. Při přípravě dotazníku je potřeba základní otázku nejprve rozdělit do několika okruhů.*“ (Gavora, 1996, s. 53)

Při zhotovování dotazníku jsem si nejprve určila cíl, ke kterému jsem směřovala otázky. Snažila jsem se je dle vlastního uvážení koncipovat od nejjednodušších po složitější, resp. důvěrnější, avšak první otázkou jsem respondenty chtěla zaujmout, z toho důvodu se nejednalo o uzavřenou otázku, ale o seřazení nastíněných pojmů dle subjektivní důležitosti pro respondenta.

V dotazníku byly použity různé typy otázek, podle stupně otevřenosti. Jednalo se o otázky uzavřené s výběrem jedné odpovědi, kterých byla většina, uzavřené s výběrem více možných odpovědí, polouzavřené i otevřené.

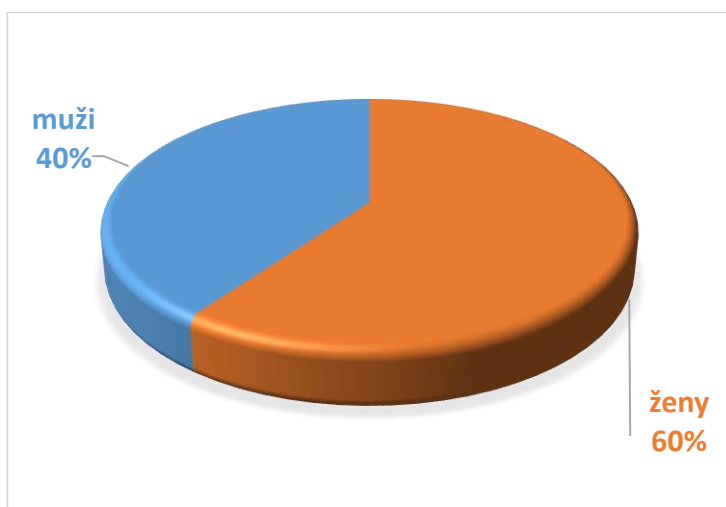
Jak se o uzavřených otázkách píše v odborné literatuře: „*Hotové odpovědi si musí výzkumník připravit na základě poznání problematiky prostřednictvím literatury a na základě předvýzkumu. Předvýzkum může mít dotazníkovou podobu nebo může jít o interview.*“ (Gavora, 1996, s. 56)

Po sepsání výzkumných otázek jsem měla pocit, že nemohu nastínit uzavřené odpovědi zcela adekvátně. K sestavování jsem využila své zkušenosti s romskými rodinami i odborné zdroje, ale k závěrečnému doladění nastíněných odpovědí jsem využila konzultanty z romské komunity, od kterých se mi dostalo cenných rad i připomínek.

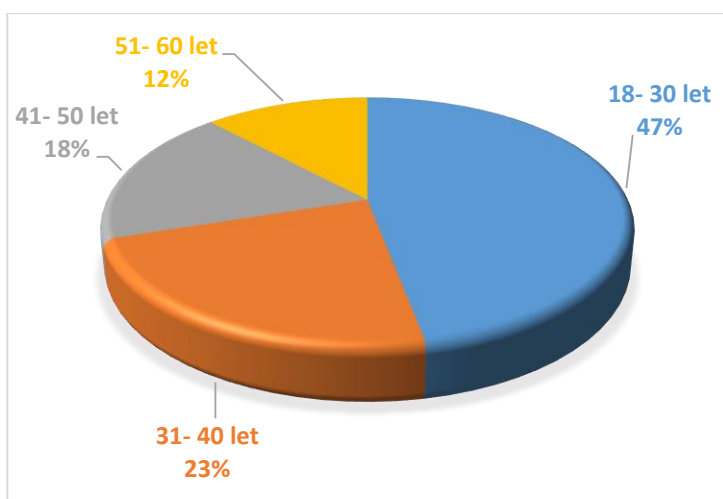
5.3 Charakteristika respondentů

Dotazníkové šetření jsem prováděla u Romů z mého okolí, tzn. Kutnohorsko a Kolínsko. Důvodem pro výběr zmíněných lokalit je snadná dostupnost a znalost míst, kde je zvýšená přítomnost romských spoluobčanů. Věkovou strukturu respondentů jsem si předem určila od 18- ti let do 60- ti let. Hlavním důvodem pro takto rozsáhlou věkovou strukturu byl snazší sběr dat. Pro výzkum mne nezajímá názor jednotlivých kohort na fungování vztahů, nýbrž celkové chápání vztahů mezi členy romských rodin bez ohledu na věk i pohlaví. V grafu č. 1 nalezneme složení respondentů dle pohlaví a v následujícím grafu č. 2 věkovou strukturu respondentů, kteří se zúčastnili výzkumného šetření.

Graf č. 1 Složení respondentů dle pohlaví

Graf č. 2 Věk respondentů

Respondenti byli velice ochotní a výrazně mi při výzkumném šetření pomohli. Při příchodu do bytu či domu sami začali svolávat všechny obyvatele příslušného obydlí, aby mi dotazník také vyplnili.

Celkem se podařilo zapojit 100 respondentů. Z tohoto počtu bylo 30 respondentů, které jsem měla možnost navštívit společně s pracovníci sociálních programů, která k nim pravidelně dochází, a 70 respondentů jsem navštívila sama, formou ohlášené návštěvy. Musím přiznat, že osobní kontakt byl velmi časově náročný, ale zaručoval kvalitu výstupů empirického šetření. Na druhou stranu jsem se setkala s velkou vstřícností a ochotou ze strany Romů z vybraných lokalit.

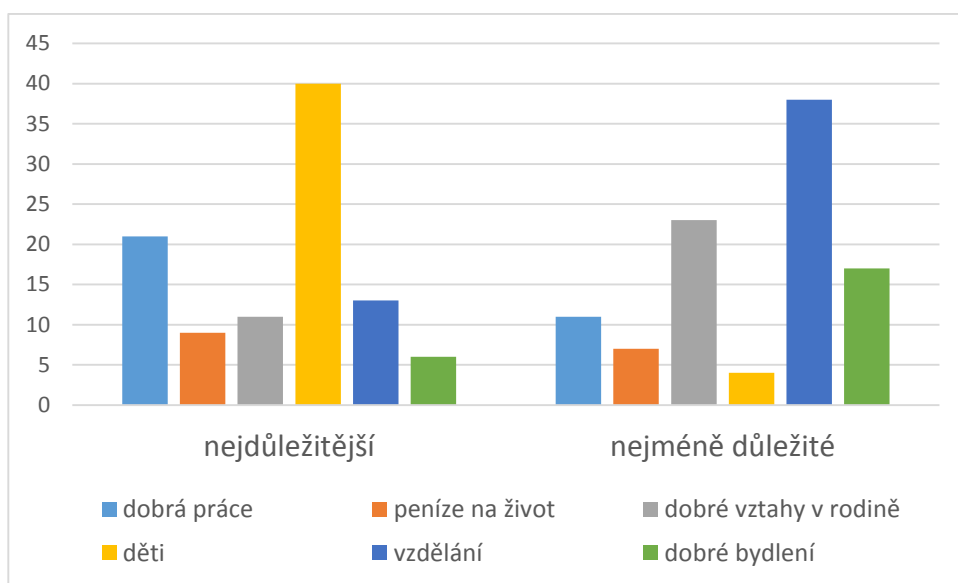
5.4 Analýza dotazníků

Co dělá člověku spokojený život

První otázkou dotazníku bylo seřazení pojmů dle subjektivní důležitosti pro respondenta. Nastíněné pojmy se týkaly běžných hodnot, které mohou jedinci zpříjemňovat a zkvalitňovat život. Pro tuto práci je podstatné, co respondenti dávali na první místo, a kterou z hodnot na místo poslední. V grafu č. 3 vidíme, že na prvním místě jsou pro dotázané Romy **děti** (40%) a na posledním, neboli nejméně důležitém místě v životě Romů, je **vzdělání** (38%).

Již tato první otázka nám dokládá silné sociální a nízké materiální cítění Romů. Jak vychází z grafu, je pro ně velice důležité děti mít, ale naopak nejméně důležité vzdělání, které by však mohlo případně zpříjemňovat život jejich dětí.

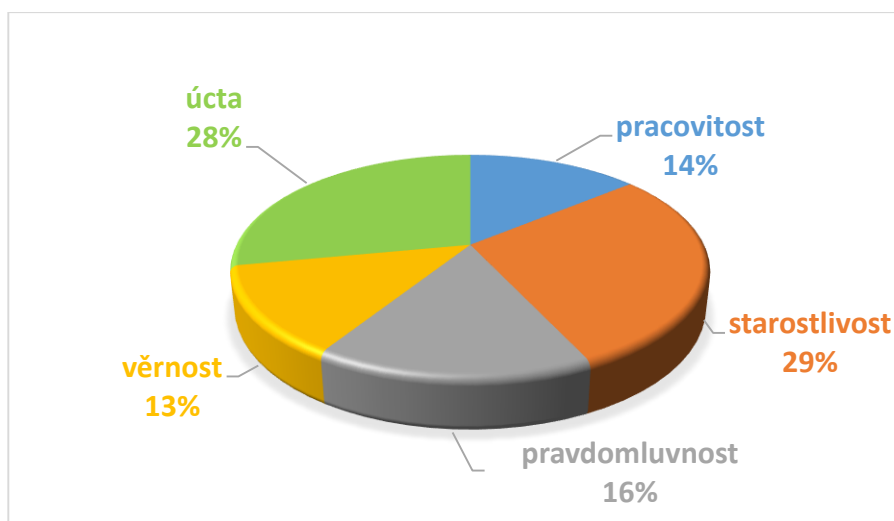
Graf č. 3 Co Romové považují za důležité a co za zbytečné pro spokojený život

Budování funkčních vztahů v romské rodině

Pro fungování vztahů v rodině je žádoucí jejich budování. Každý jedinec má pozitivní či negativní charakterové vlastnosti, se kterými disponuje po celý život. V grafu č. 4 jsou nastíněné pozitivní vlastnosti, které mohou k budování fungujících vztahů v rodině napomáhat. Respondenti si vždy vybrali jednu, která jim byla nejbližší a která se zdála být nejvíce efektivní. Je patrné, že nejdůležitějšími vlastnostmi pro budování dobrých vztahů jsou **starostlivost** (29%) a **úcta k druhým** (28%).

Graf č. 4 Vlastnosti budující vztahy v rodině

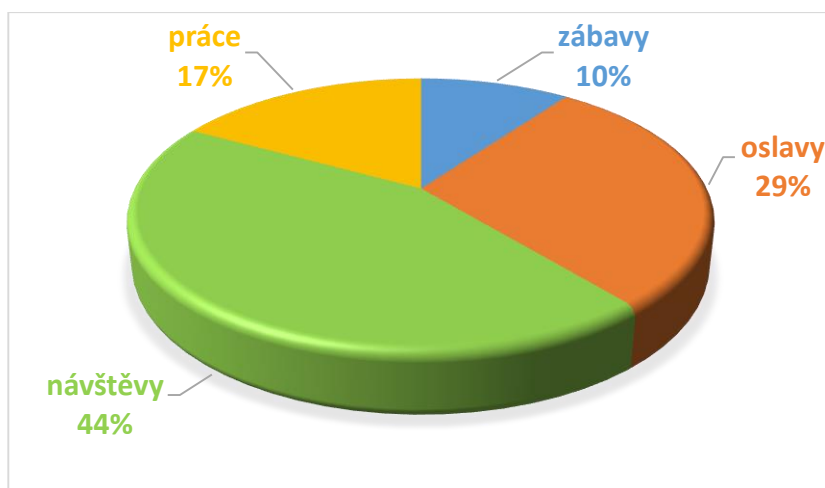

Dobré vztahy budují nejen lidské vlastnosti, ale také činnosti, které spolu mohou členové rodiny vykonávat a zároveň tím tmelit a upevňovat vztahy. Uzavřené odpovědi byly zkonstruovány s pomocí zástupce minority. Na moji otázku: „*Co spolu nejčastěji děláte?*“, odpověděl: „*Romové spolu nic nedělají, oni jsou prostě spolu*“.

Jak uvádí Hofstede: „*V kolektivistické kultuře stačí sám fakt společného bytí; není tu žádná povinnost mluvit, pokud není potřeba předat informaci.*“ (Hofstede, 2007, s. 75)

Po delším rozhovoru o různých aktivitách, které by mohly vyplňovat volný čas členů rodiny, byly nastíněny 4 možnosti činností. V grafu č. 5 je patrné, že pro Romy je **navštěvování** (44%) nejtypičtější způsobem, jak budovat fungující vztahy.

Graf č. 5 Činnosti budující vztahy v rodině

Pro úplnost představ o aktivitách budujících vztahy v rodině byla do dotazníkového šetření zařazena i tematicky obdobná otevřená otázka. Na otevřenou otázku: „*Jaké věci, které děláte společně s rodinou, mohou zlepšovat vaše vztahy?*“, odpovědělo 75% z celkového počtu respondentů, ale pouze 70% odpovědí bylo možné použít. 5% odpovědí dotazníku bylo nečitelných nebo se potýkalo s nepochopením otázky ze strany respondenta.

Nejčastější odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 1. Je vhodné poukázat na korespondování nejčastějších odpovědí (**vzájemná komunikace, návštěvy**) s výsledky předchozího grafu č. 5.

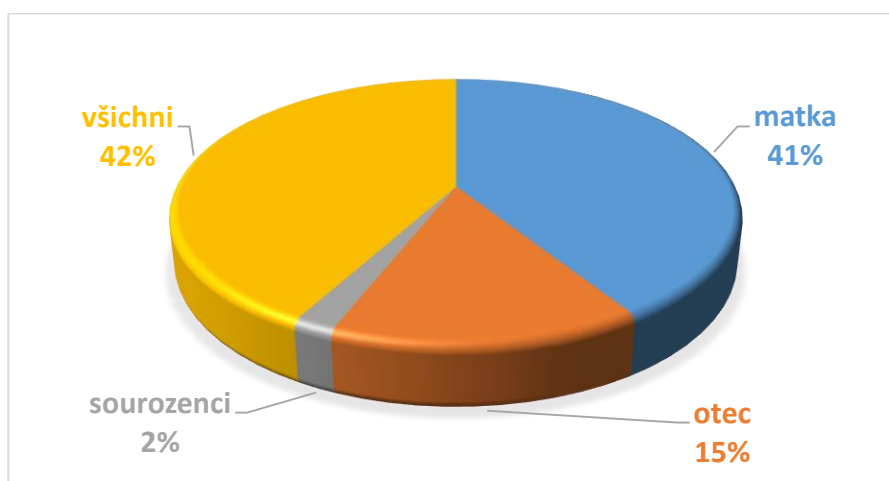
Tabulka č. 1 Nejčastější aktivity budující vztahy v rodině

Aktivity	Četnost
Vzájemná komunikace	23
Návštěvy příbuzných	18
Volnočasové aktivity	11
Oslavy	10
Vzájemná pomoc	10
Společná práce	8
Trávení společných večerů (u TV apod.)	8
Edukace dětí	7

Z tabulky je patrná nejen důležitost návštěv, která vyšla i v předchozím grafu č. 5, ale především vzájemná komunikace, která je podrobně popsána v teoretické části této bakalářské práce (kapitola 1.3 Komunikace).

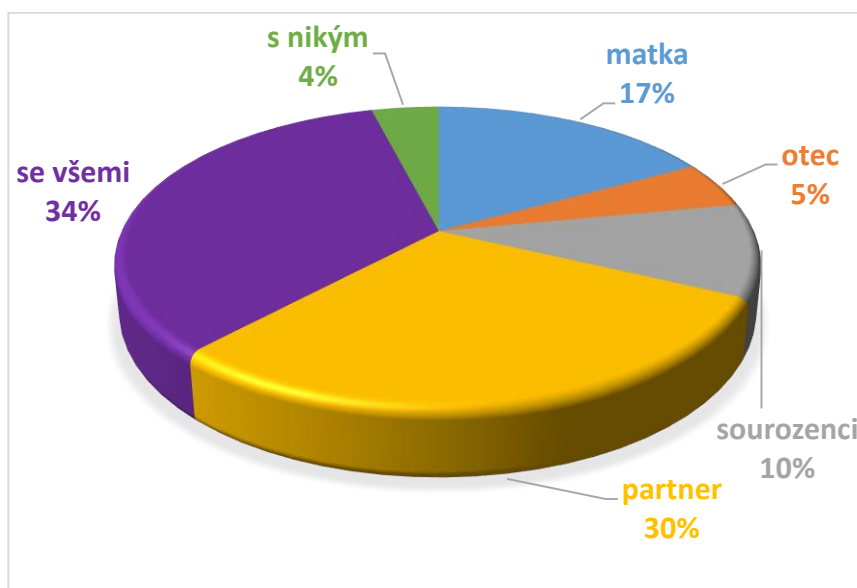
Nenjen vlastnosti a činnosti mohou vztahy budovat, ale samotní členové rodiny jsou těmi nejdůležitějšími aspekty pro upevňování vztahů. V grafu č. 6 je znázorněn výčet osob blízké rodiny, kteří mohou vztahy výrazně ovlivňovat a budovat. Na první pohled je evidentní, že nezastupitelnou roli v romské rodině má **matka** (41%), ale velice zajímavé je, že nečastější odpovědí bylo, že **všichni** členové rodiny budují vztahy (42%).

Graf č. 6 Osoby budující vztahy v romské rodině

V rodinách, nejen romských, vznikají různé radostné situace i problémy týkající se různých životních etap a událostí. Bylo zajímavé výsledky grafu č. 5 porovnat s výsledky grafu č. 6, který se zabývá tím, s kým jedinci romské populace řeší své starosti i radostné události.

Graf č. 7 S kým se nejčastěji řeší radostné i obtížné životní situace

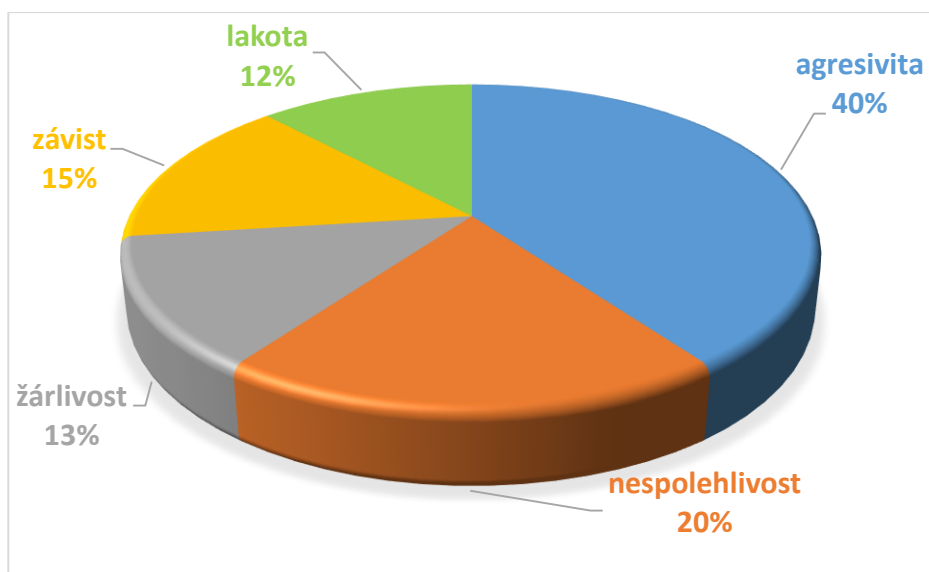
V řešení různých situací má nezastupitelnou roli **partner** (30%), ale přesto je zde obdobná odpověď jako u grafu č. 6 a různé situace řeší Romové **se všemi** členy blízké rodiny (34%).

Z porovnání nejčastějších výsledků grafu 6. a 7. nám vyplývá, že: „V romských rodinách budují vztahy všichni členové rodiny a problémy a radostné události se taktéž řeší se všemi členy.“. Myslím, že není chybou přepokládat, že v rodině není nikdo s výrazně dominantní rolí, kdo by vztahy, ale i problémy řešil. Řešení se účastní všichni, což můžeme pokládat za jeden z možných důvodů pevnosti vztahů u Romů.

Znehodnocování funkčních vztahů v romské rodině.

I přesto, že je síla vztahů v romských rodinách dobře známa, existují i aspekty nabourávající funkční vztahy. V grafu č. 8 nalezneme lidské negativní vlastnosti, u kterých je jistý potenciál narušení fungujících vztahů. Pro téměř polovinu dotázaných respondentů (resp. 40%) je nejvíce negativní vlastností, která zapříčiňuje nabourávání vztahů, **agresivita**.

Graf č. 8 Vlastnosti nabourávající vztahy v rodině

Pro úplnost informací byla v dotazníku zařazena otevřená otázka, týkající se chování, které může fungování vztahů negativně ovlivnit. Na otázku odpovědělo 84% respondentů a všechny odpovědi bylo možné použít. Nejčtenější negativní aspekty jsou znázorněny v tabulce č. 2.

Tabulka č. 2 Negativní aspekty nabourávající vztahy v romských rodinách

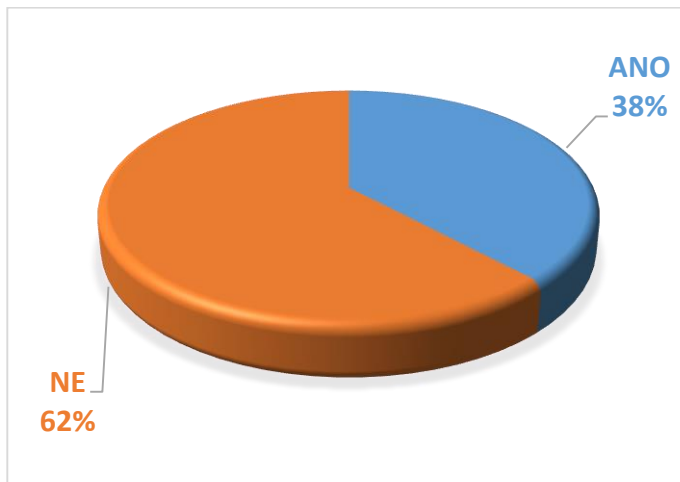
Negativní jevy	Četnost
Verbální a fyzická agresivita	30
Lhaní	21
Alkoholismus, užívání návykových látek a gamblerství	15
Lakota	13
Závist	12
Lhostejnost k rodině	10
Pomluvy	9
Nevěra	5

Agresivita, jako negativní vlastnost nabourávající vztahy v rodině, se umístila na prvním místě, což nám koresponduje s výsledky grafu č. 8.

V životech lidí mohou vznikat různé situace, které zapříčiní trvalé přerušení vztahu s některým nebo se všemi členy rodiny. I tento fakt se v dotazníku objevil.

Byla položena polootevřená otázka: „*Je něco co může vztahy s rodinou zničit napořád?*“. Pokud respondenti odpověděli ANO, byli požádáni o vysvětlení. V grafu č. 9 nalezneme procentuální rozložení respondentů, kteří se k otázce vyjádřili kladně, nebo naopak záporně.

Graf č. 9 Je možné definitivní přerušeni vztahů v romské rodině?

Zajímavá je především hodnota 62% respondentů, kteří odpověděli, že není nic zásadního, co by vztahy mohlo přerušit definitivně. Zbýlých 38% se vyjádřilo kladně a podalo adekvátní vysvětlení. Nejčtenější odpovědi týkající se trvalého přerušeni vztahu mezi členy rodiny jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 Negativní aspekty zapříčiňující definitivní rozpad rodinných vztahů

Negativní jevy	Četnost
Agresivita mezi členy blízké rodiny	13
Alkoholismus, užívání návykových látek a gamblerství	12
Nevěra	12
Negativní chování k dětem	9
Pomluvy	8
Neochota půjčení financí, krádež	8

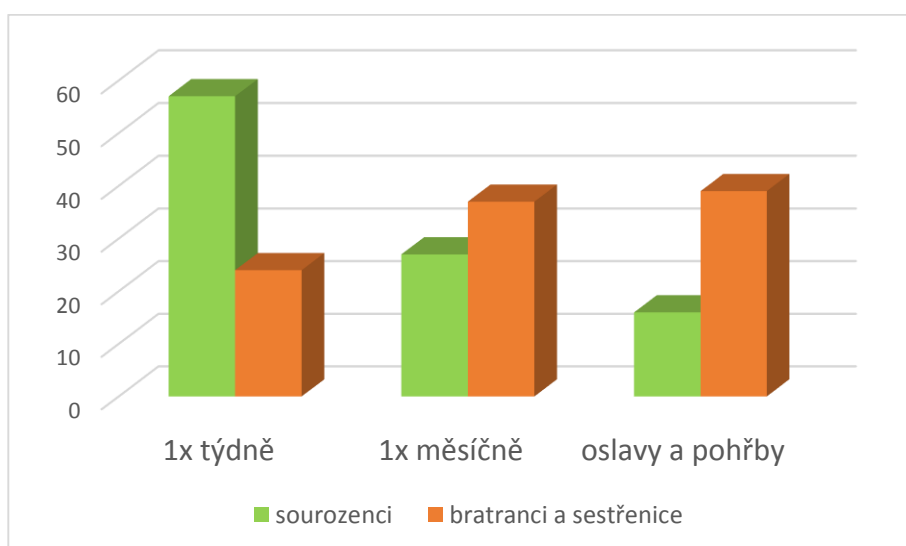
I zde se agresivita objevila na přední příčce tabulky, ale v závěsu byly i odpovědi týkající se návykových látek, alkoholu a gamblerství.

Pro nás je z výsledků polootevřené otázky stěžejní, že 62% respondentů uvedlo, že vztahy nelze ničím definitivně narušit, což opět poukazuje na pevnost vztahů mezi členy rodiny.

Kontakt a styk s rodinou

Pro funkčnost vztahů je důležitý i osobní kontakt s ostatními členy rodiny. V následujícím grafu č. 10 je vymezen kontakt s blízkou rodinou (sourozenci a jejich nukleární rodiny) a vzdálenější rodinou (sestřenice, bratřenci a jejich nukleární rodiny). Je vidno, že se členové blízké rodiny, respektive sourozenci, vídají velice často. Celých 57% respondentů uvedlo kontakt se svými sourozenci **1x týdně**. U kontaktu vzdálenější rodiny je situace o poznání jiná, i když rozdíl mezi nabízenými odpověďmi není příliš markantní. Vzdálená rodina se dle průzkumu vídá nejčastěji na **oslavách a pohřbech** (39%) a často se objevila i odpověď **1x za měsíc** (37%). Méně časté osobní kontakty u vzdálenější rodiny jsou nejspíš dány i vzdálenostmi mezi jednotlivými rodinami, které se v mnohých případech důsledkem historických událostí prohlubovaly. Některé usazené rodiny v České republice mají své příbuzné na Slovensku, nebo je také častým jevem migrace Romů na do západních zemí (např. Velká Británie).

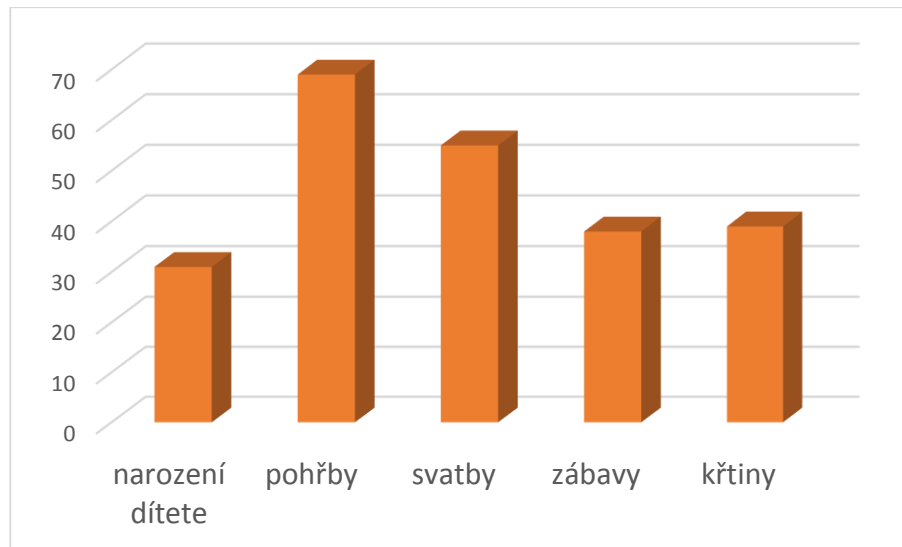
Graf. č. 10 Porovnání frekvencí návštěv u blízké a vzdálenější rodiny

Pro setkávání s rodinou existují různé příležitosti, u kterých je většinou žádoucí přítomnost. Následující graf č. 11 je výčtem událostí, kde se romské rozšířené rodiny setkávají. Jak je z grafu patrné, 69 respondentů uvedlo **pohřby**, jako nejčastější

událost zprostředkující setkání vzdálených členů rodiny. Zajímavé je, že 39 respondentů označilo i **křtiny** za událost, kde se se vzdálenou rodinou setkávají.

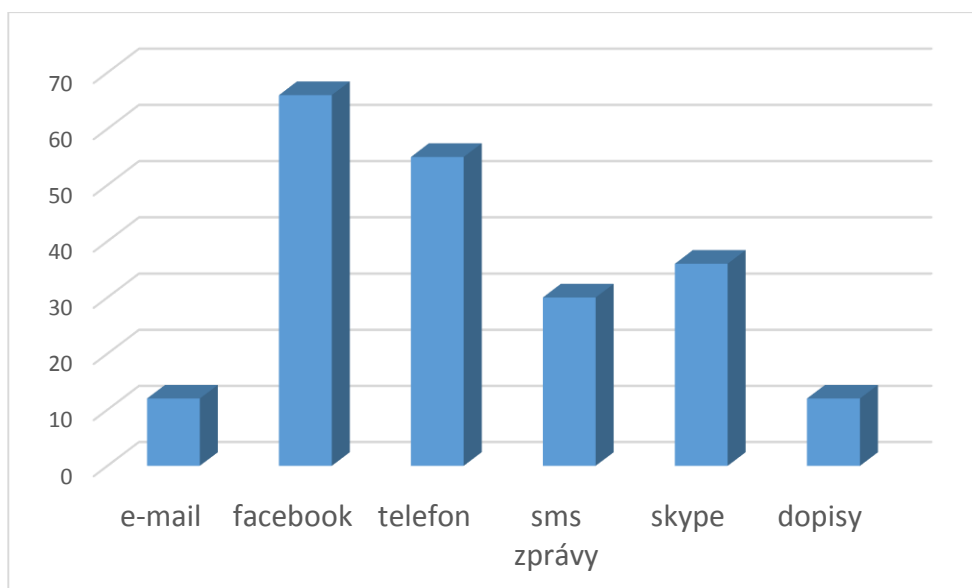
Graf č. 11 Výčet událostí, kde se setkávají i vzdálené rodiny

Nejčtenější výsledky grafu č. 11 se shodují s prvkem kolektivistické společnosti, že: „*Závazky k rodině jsou v kolektivistické společnosti nejen finanční, ale též rituální. Rodinné oslavy, jako křtiny, svatby a obzvláště pohřby, jsou důležité a nelze se jich neúčastnit.*“ (Hofstede, 2007, s. 75)

Pro kontakt s rodinou, se kterou není možný osobní kontakt dle potřeb, jsou důležité i různé komunikační prostředky, znázorněny v grafu č. 12. Mne samotnou překvapilo, jak hojně se u Romů využívá **facebook** a **skype**. Celých 66 respondentů označilo facebook za využívaný prostředek pro udržování vztahů s rodinou, která žije ve větší vzdálenosti, a 36 respondentů označilo z téhož důvodu skype. Tento fakt nám opět poukazuje na možné velké vzdálenosti mezi romskými rodinami a zároveň na potřebu s nimi být i přesto v kontaktu. Navíc jsou oba zmíněné komunikační prostředky bezplatné, tudíž pro sociálně-ekonomickou stránku Romů v České republice atraktivní.

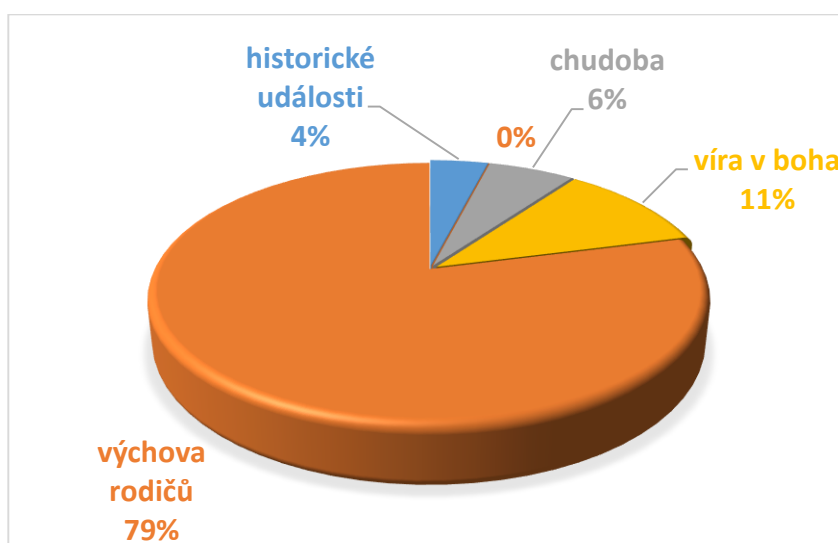
Graf č. 12 Komunikační prostředky využívané pro udržování rodinných vztahů

Pevnost vztahů v romské rodině

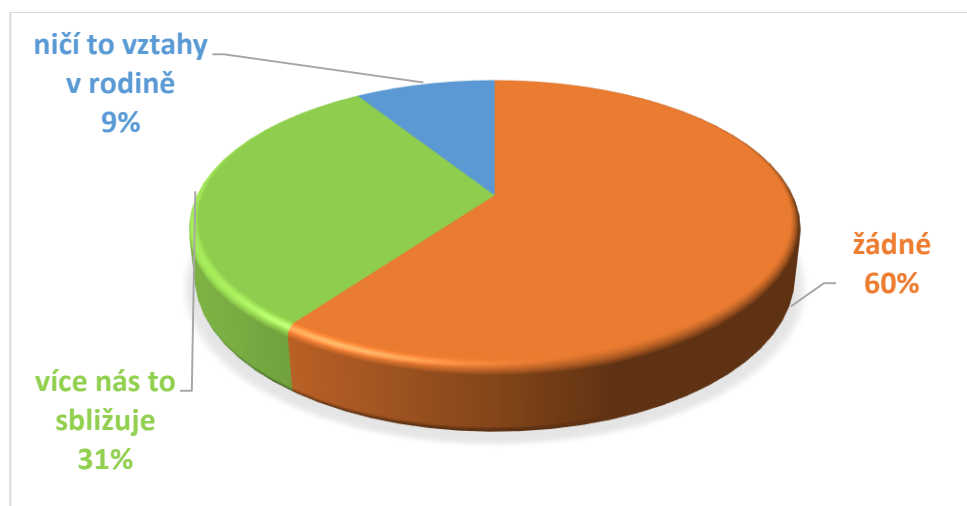
Pro tuto práci mne zajímalo, co si myslí samotní Romové o síle vztahů mezi nimi a kde se ta síla bere. Graf č. 13 nám velice zřetelně ukazuje, že dle jejich názoru je síla vztahů mezi jednotlivými členy rodiny předávána od rodičů, resp. **výchovou rodičů (79%)**. Rodiče učí své děti, že rodinné vazby jsou pevné a měli by tím pádem ctít rodinu nadevše. Zajímavé bylo, že v nabídce odpovědí byl i názor, že by sílu vztahů mohly upevňovat **nepokoje s většinovou společností**. K této odpovědi se nebral ani jeden respondent romské minority.

Graf č. 13 Kde se bere síla vztahů v romských rodinách

Dalším důkazem pevnosti vztahů v romské rodině jsou i výsledky grafu č. 14, který se zaměřil na následky chování majority vůči Romům. Evidentní je, že chování majority společnosti vůči Romům nemá buď žádný vliv (60%), nebo jsou dopady na romské rodinné vztahy kladné, resp. sbližující (31%). Vidíme, že 91% respondentů, kteří se účastnili dotazníkového šetření, nevidí v netolerantních postojích většinové společnosti negativní dopady na jejich rodinné vztahy.

Graf č. 14 Následky chování většinové společnosti vůči Romům

Síla vztahů v romské rodině je tedy nezpochybnitelná, ale mne zajímal i samotný názor Romů, jestli se domnívají, že jsou vztahy v jejich rodinách vřelejší než u majority. Více než polovina respondentů, resp. 56%, odpověděla ANO. Respondenti svůj názor obhájili udáním důvodů, které je vedly k názoru, že vztahy v romských rodinách jsou pevnější. V následující tabulce č. 4 nalezneme výčet nejčastějších odpovědí, kde nám vyplývá, že Romové mají dobrý přehled o své soudržnosti a vidí v ní jejich sílu.

Tabulka č. 4 Důvody lepších vztahů u Romů než u majority

Důvody lepších vztahů	Četnost
Soudržnost členů rodin	21
Úcta a péče o starší členy rodiny	15
Vzájemná pomoc bez očekávání revanše	8
Rodina je vždy na 1. místě ať se stane cokoliv	8
Bezmezná láska k dětem	6

5.5 Shrnutí výsledků

Cílem empirického šetření bylo zjistit „**Jak fungují vztahy v romské rodině**“. V dotazníku jsem se zaměřila na několik oblastí, které nám fungování vztahů mohly výrazně přiblížit. Zaměřila jsem se na tmelící prvky, narušující prvky, četnost kontaktů, využívání komunikačních prostředků a pevnost vztahů mezi členy rodiny.

Z empirického šetření vyplývá, že vztahy mezi členy romské rodiny jsou opravdu pevné a málokdy se definitivně přeruší. Romové si svých rodin natolik váží, že je pro ně nemyslitelné rodinu opustit, a i když je mezi jednotlivými rodinami velká vzdálenost, snaží se být v kontaktu alespoň přes komunikační prostředky, kterých je v dnešní době dostatek. Nejvyužívanějším komunikačním prostředkem byl ve výzkumném šetření označen facebook. Tento poměrně nový prostředek byl označen 66 respondenty z celkových 100 dotázaných respondentů. Mezi výhody facebooku je možné zařadit dostupnost, bezplatnost i možnost vizuálních prožitků, např. při zaslání rodinných fotografií apod. Je logické, že pro vřelé vztahy členů romských rodin není příliš žádoucí velká vzdálenost, ale i přesto jsou Romové schopni za rodinou jezdit velmi daleko a účastnit různých událostí, které se jich přímo dotýkají. Nejčastější událostí, na které se mohou setkat, jsou pohřby. Pohřby jsou u Romů velmi důležitou součástí života. Jak z vlastní zkušenosti vím, jsou prožívány jiným způsobem, než je prožívá většinová společnost. Na pohřby i samotnou účast na nich je kladen velký důraz i z toho důvodu, že se prostřednictvím této události prokazuje úcta zemřelému, která je pro Romy velice důležitá. Pohřby označilo 69 respondentů jako místo či událost, kde se setkávají se vzdálenou rodinou.

Osobní kontakt s blízkou rodinou, tzn. se sestrami, bratry a jejich rodinami je velice častý. Celých 57% respondentů uvedlo kontakt se svými sourozenci každý týden a 27% alespoň jednou za měsíc. Po sečtení hodnot nám vychází 84% respondentů, kteří se minimálně jednou měsíčně setkávají se svými blízkými, což je skutečně vysoké číslo pro osobní kontakty členů rodin v současném hektickém světě plném komunikačních prostředků, kterými jsou např. zmíněný facebook nebo telefon. Tento fakt koresponduje i s hodnotou 73% respondentů, kteří označili buď návštěvy, nebo oslavy za společné činnosti, budující pozitivní a pevné vztahy v rodině.

Z výzkumného šetření vyplynuly i vlastnosti členů rodiny, které mohou pevné vztahy budovat, nebo naopak znehodnocovat. Respondenti zvolili, s nepatrnou

převahou jediného procenta, úctu jako vlastnost, která buduje pozitivní a pevné vztahy v rodině. Naopak u negativních vlastností se shodlo 40% respondentů a označilo agresivitu. Totožná odpověď se vyskytla i u dalších dvou otázek, kde se v obou případech objevila agresivita na přední příčce v četnosti odpovědí respondentů. Otázky se rovněž týkaly ničení vztahu a definitivního ukončení vztahu v romské rodině. Je vidno, že agresivita u Romů je častým problémem, který často narušuje pevné vztahové vazby mezi členy rodiny.

K tématu budování vztahů v romských rodinách nám vyplynul zajímavý výsledek, který dokazuje sílu vztahů. Na otázku: „*Kdo buduje vztahy v rodině nejvíce?*“, odpovědělo 42% respondentů, že všichni členové rodiny budují pozitivní vztahy. Zároveň na otázku: „*S kým nejčastěji řešíte problémy i radostné události?*“, odpovědělo 34% respondentů, že se všemi členy rodiny. Oba dva percentily se umístily na prvních místech., což nám poukazuje na sílu vztahů mezi všemi členy rodiny navzájem a možná i na sílu celé minority.

Z výzkumného šetření nám dále vyplynuly zajímavé výsledky týkající se síly fungujících vztahů v romských rodinách. Celých 79% respondentů uvedlo, že zmiňovaná síla vztahů je předávána výchovou rodičů. Je tedy evidentní, že Romové jsou k udržování fungujících rodinných vazeb vedeni od dětství a z toho důvodu je pro ně příslušnost k rodině prioritou a samozřejmostí.

Se silou vztahů souvisejí i další výsledky šetření, ze kterých nám vyplynulo, že netolerantní přístupy a chování majoritní společnosti k romské minoritě nemá dle 60% respondentů žádné dopady na vztahy v rodině a zároveň 31% respondentů dokonce uvedlo, že negativní chování majority má na vztahy v romských rodinách pozitivní dopady.

Z empirického šetření také vyplynul názor romských respondentů na porovnání vztahů v rodině romské a majoritní. Celých 56% respondentů uvedlo, že vztahy u Romů jsou lepší než u většinové společnosti, a tento fakt zdůvodnili větší soudržností mezi jednotlivými členy rodiny.

5.6 Diskuse

Zde bych ráda nastínila srovnání některých zajímavých výstupů, které vzešly z empirického šetření s teoretickými odbornými poznatky.

V grafu č. 1 nám prokazatelně vyšlo, že pro Romy jsou děti hodnotou, která umožňuje prožívání spokojeného života. Šišková uvádí že: „ *Život je pro Romy nejvyšší hodnotou. Vše co vede k zachování, zmnožení a pokračování života, má vysokou hodnotu...* “. Dále tvrdí: „ *Pokračování rodu je v dětech. Láska k dětem je pro Romy příslovečná.* “ (Šišková, 2001, s. 121- 122) Výsledek, který vzešel z výzkumného šetření, nám koresponduje s odborným textem.

Z grafu č. 1 taktéž vyplynul fakt, že pro spokojený život není prioritou vzdělání, naopak její valná část Romů uvedla na místo poslední. Šišková uvádí, že donedávna rodiče nepřikládali vzdělání velký význam, ale situace je o poznání lepší a mnoho romských rodičů si uvědomuje význam vzdělání. Avšak výsledky mého výzkumného šetření tento fakt nepotvrdily. (Šišková, 2001, 138- 139)

Z grafu č. 13 nám vyplývá, že síla vztahů mezi členy romských rodin je dána již výchovou rodičů. Tento fakt se ani vývojem společnosti příliš nemění. Davidová a Uherek udávají, že romské děti dodnes získávají ve své rodině poznatky pro život, osvojují si pravidla skupinového chování, specifické etické normy a formují svůj pocit spolupatřičnosti. (Davidová, Uherek In Davidová a kolektiv, 2010, s. 55)

Z výsledků grafu č. 13 dále vyplývá zajímavý fakt, že se ani jeden respondent výzkumného vzorku na otázku: „ *Kde si myslíte, že se bere síla vztahů v romské rodině* “ nebral k odpovědi, která se týkala negativního chování a přístupu majoritní společnosti vůči minoritě. Dle všech teorií zabývajících se menšinami je minoritní příslušnost tmelícím prvkem. Náš výzkum je sice nepotvrdil, ale také se hloubkově nezabýval měřením aspektů života minority.

Z grafu č. 7 nám vyplývá, že Romové řeší své problémy i radostné události se všemi členy rodiny. Tento fakt nám koresponduje i s jedním z etnických specifík Romů: „ *Každé rozhodování je společné* “. (Pekárek, 1997, s. 36- 37) a zároveň s prvkem kolektivistické společnosti, že názor skupiny je nadřazen názoru jednotlivce. (Hofstede, 2007, s. 74)

Graf č. 11 se zaměřoval na události, při kterých se členové vzdálené rodiny setkávají. Nejčtenější odpovědi byly pohřby. Řičan ve své monografii uvádí, že z důvodu slábnutí vztahů romských velkorodin jsou pohřby v mnohých případech jedinou událostí, kde se setkávají. (Řičan, 1998, s. 46)

Z tabulky č. 4 nám vyplývá, že největší sílu vztahů mezi členy romských rodin oproti majoritním rodinám vidí Romové v jejich soudržnosti. Jejich názor koresponduje s tím, co tvrdí Říčan: „*Skupinová soudržnost (koheze) Romů je nápadná. Souvisí s kolektivismem, se sklonem být spolu, všechny záležitosti prohovořovat a společně rozhodovat, přičemž rozhodující slovo mívá autorita.*“ (Říčan, 1998, s. 51)

ZÁVĚR

Romové jsou v České republice jednou z největších minoritních skupin, která se zároveň potýká s negativními přístupy majoritní společnosti. Důvodem nevráživosti může být i neznalost specifík této etnické skupiny.

Práce se snaží nastínit celkové pojetí vztahů mezi Romy. Mezilidské vztahy se v této práci zkoumaly ve třech oblastech. Nejprve se probíraly vztahy Romů s většinovou společností. Svůj zájem jsem směřovala k vysvětlení možných příčin častých konfliktů mezi majoritou a minoritou a zároveň jsem i neopomněla historický kontext vztahů těchto dvou skupin a možné následky negativních historických událostí. Dále se vztahy týkaly hlavních specifík Romů, které je charakterizují napříč různým dělením. Zároveň je i nastíněno dělení dle geografického původu a zajímavé dělení Romů dle rituální čistoty a nečistoty, které je ve vztazích mezi nimi zásadní. Další oblastí, kde Romové své vztahy budují a jsou pro ně nejdůležitější, jsou vztahy v rodině. Z důvodu kolektivismu, který je bezesporu znakem romské minority, jsou vztahy v rodině velmi pevné. Jelikož je tato oblast vztahů velice zajímavá, byla na ni zaměřena i empirická část.

Cíl výzkumu se týkal vztahů pouze v jedné ze třech zmíněných oblastí, kterou je rodina. Definice cíle zněla „jak fungují vztahy v romské rodině“. Kvantitativní výzkum byl prováděn dotazníkovým šetřením u romských respondentů. Zjišťovaly se různé aspekty, které mohou fungování v romských rodinách ať kladně, nebo záporně ovlivnit. Dále se zjišťovala i síla vztahů mezi členy rodiny, využívání komunikačních prostředků se členy rodiny apod. Při samotném výzkumném šetření jsem se setkala s velice zajímavými názory a v mnohých situacích z vyplnění dotazníku vzešel zajímavý rozhovor. Z toho důvodu bylo i samotné výzkumné šetření časově velice náročné, ale zároveň i plně emotivních rozhovorů.

Cíl výzkumu byl z větší části splněn. Základní poznatky o tom, jak vztahy mezi členy romských rodin fungují, vzešly z empirického šetření. Výsledky nám poskytly pohled do vztahů v romských rodinách, který je nejen pro laiky ale i například pro sociální pracovníky zabývajícími se ve své profesi Romy, užitečným.

Po vyhodnocení výsledků mne samozřejmě napadly další otázky a možnosti prohloubení stávajících otázek, které by fungování vztahů v rodinách lépe přiblížily.

Pro zkvalitnění výzkumu by byl žádoucí větší počet respondentů nebo i rozdělení respondentů dle věkových kategorií a zkoumání názorů na fungování vztahů v rámci dané věkové kategorie.

Bakalářská práce by mohla být užitečná především lidem, kteří se ve svých profesích setkávají s Romy nebo jsou Romové přímo jejich klienty. Tato bakalářská práce nám dává celkový náhled na specifickou romskou minoritu, na důležitost i důvody pevných vztahů a motivující návody pro pochopení celkových vztahů ve společnosti Romů.

LITERATURA

BITTNEROVÁ, Dana, David DOUBEK a Markéta LEVÍNSKÁ. *Funkce kulturních modelů ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2011, 308 s. ISBN 978-808-7398-180.

ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-807-3672-737.

DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. 1. vyd. Praha: Triton, 2010, 251 s. ISBN 978-807-3874-285.

GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1996, 130 s. ISBN 80-859-3115-X.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009, 774 s. ISBN 978-807-3675-691.

HARTLEY, Mary. *Řeč těla v praxi: teorie, cvičení a modelové situace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 104 s. ISBN 80-717-8844-9.

HOFSTEDE, Geert a Gert Jan HOFSTEDE. *Kultury a organizace: software lidské mysli: spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*. Praha: Linde, 2007, 335 s. ISBN 978-80-86131-70-2.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Můžeme se domluvit*. 4. nezměn. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0496-6.

JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo (mo) logicus*. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2004, 317 s. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-861-4021-0.

- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe rozumíme*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988, 235 s. ISBN 25-095-88.
- LAŠEK, Jan. *Sociální psychologie II*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 142 s. ISBN 978-807-4351-167.
- Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Editor Tatjana Šišková. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-717-8648-9.
- Mluvme o Romech=Aven vakeras pal o Roma*. Editor Martin Kaleja, Jan Knejp. Ostrava: Universitas Ostraviensis, 2009, 199 s. ISBN 978-807-3687-083.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Academia, 2009, 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 223 s. ISBN 80-717-8741-8.
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, 129 s. ISBN 80-244-0497-4.
- PAVELČÍKOVÁ, Nina. *Romové v českých zemích v letech 1945-1989*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2004, 183 s. ISBN 80-866-2107-3.
- PEKÁREK, Pavel. Zánik sociálního systému Romů. *Demografie*. roč. 39, č. 1, s. 36-37. ISSN 0011-8265.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 2. dopl. vyd. Praha: SPN, 1985, 216 s. ISBN 14-275-85.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-859-31-48-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: Dějiny. Současná situace. Kořeny problémů. Naděje společné budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 143 s. ISBN 80-717-8250-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Předsudky vůči Romům [online]. 2002 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z:<http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/02.pdf>

Původ názvů Rom- Cikán [online]. 2002 [cit. 2014-11-03]. Dostupné z:<https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/17.pdf>

Struktura romského společenství u nás [online]. 2001-2002 [cit. 2014-11-01]. Dostupné

z:<http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/d01kapitoly/16.pdf>

Výzkum interetnických vztahů: zpráva [online]. 2002 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z:http://www.varianty.cz/download/pdf/downbooks_23.pdf

Vztah veřejnosti k Romům- STEM- Středisko empirických výzkumů. [online]. 2012 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2454>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentka VŠ (obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii) a k ukončení studia je nutné udělat závěrečnou Bakalářskou práci. Tématem mé práce jsou Mezilidské vztahy Romů a z toho důvodu se na Vás obracím s prosbou o vyplnění předloženého dotazníku.

Ráda bych upozornila, že dotazníky využiji pouze k výzkumnému šetření, které je součástí mé práce. Dotazníky jsou samozřejmě anonymní a po zhotovení práce budou zlikvidovány.

Předem mnohokrát děkuji za ochotu, Alena Horká

Pohlaví:

muž

žena

Věk:

Poznámka: Když není v dotazníku napsáno jinak, zaškrtněte jen jednu odpověď.

1) Co dělá člověku **spokojený život**? Seřadte podle toho, jak je to pro Vás důležité.

a) Dobrá práce

b) Peníze na život

c) Dobré vztahy v rodině

d) Děti

e) Vzdělání

f) Dobré bydlení

1.

2.

3.

4.

5.

6.

2) Jaká lidská vlastnost **buduje** vztahy v rodině nejvíce?

- a) Pracovitost
- b) Starostlivost
- c) Pravdomluvnost
- d) Věrnost
- e) Úcta k druhým

3) Jaká lidská vlastnost může dobré vztahy v rodině nejvíce **ničit**?

- a) Agresivita
- b) Nespolehlivost
- c) Žárlivost
- d) Závist
- e) Lakota

4) Jaké věci, které **děláte společně** s rodinou, mohou zlepšovat vaše vztahy?

.....

5) Kdo se nejvíce snaží **budovat** vztahy v rodině?

- a) Matka
- b) Otec
- c) Sourozenci
- d) Všichni

6) **S kým** nejčastěji v rodině **řešíte** své starosti i radostné události?

- a) Matka
- b) Otec
- c) Sourozenci
- d) Partner
- e) Se všemi
- f) S nikým z rodiny

7) Jak často se **setkáváte se sourozenci**, kteří s Vámi nežijí doma?

- a) 1 krát týdně
- b) 1 krát za měsíc
- c) Na oslavách a pohřbech

8) Jak často se **setkáváte s bratřenci a sestřenicemi** a jejich rodinami?

- a) 1 krát týdně
- b) 1 krát za měsíc
- c) Na oslavách a pohřbech

9) Při jakých událostech se nejčastěji **setkáváte se vzdálenou rodinou**? (vyberte i více odpovědí)

- a) Narození dítěte
- b) Pohřby
- c) Svatby
- d) Zábavy
- e) Křtiny

10) Jak **udržíte vztahy** s rodinou, která žije daleko, a nemůžete se vídat často?(vyberte i více odpovědí)

- a) e-mail
- b) facebook
- c) telefonování
- d) psaní sms zpráv
- e) skype
- f) dopisy

11) Myslíte si, že vztahy u Romů jsou **lepší než vztahy** u Gadžů?

- a) ANO
- b) NE

Pokud **ano**, napište proč?

.....

12) Jaké následky může mít chování Gadžů vůči Romům na vztahy ve vaší rodině?

- a) Žádné
- b) Více nás to v rodině sblíží
- c) Ničí to vztahy v rodině

13) Jsou nějaké věci, které děláte s rodinou společně. Vyberte tu, která Vám nejvíce pomáhá budovat dobré vztahy.

- a) Zábavy
- b) Oslavy
- c) Návštěvy
- d) Práce

14) Jaké chování může vztahy v rodině ničit?

.....

15) Je něco co může vztahy s rodinou zničit napořád?

- a) ANO
- b) NE

Pokud **ano**, napište co.

.....

16) Kde si myslíte, že se bere síla vztahů v Romské rodině?

- a) Historické události
- b) Nepokoje s Gadži
- c) Chudoba
- d) Víra v boha
- e) Výchova rodičů